

Nejvyšší soud

VÝBĚR rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Ročník: XXXI

1
2025

Výběr rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva pro justiční praxi

Výběr rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva pro justiční praxi je připravován v kolektivu soudců Nejvyššího soudu, vládního zmocněnce pro zastupování České republiky před Evropským soudem pro lidská práva a pracovníků z oddělení analytiky a srovnávacího práva Nejvyššího soudu a má za cíl zvýšit povědomí odborné právní veřejnosti o aktuálních a konečných rozhodnutích Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku. Ve snaze o maximální informovanost jsou skutkový stav a řízení u vnitrostátních soudů shrnuty stručně tak, aby měl čtenář dobrý přehled o základních důvodech stížnosti. Důraz je kladen na pečlivý výběr nejpodstatnějších částí odůvodnění rozhodnutí, které jsou předloženy. Autorské komentáře, zpracované většinou soudci Nejvyššího soudu, vystihují přínos daného rozhodnutí pro české právní prostředí, odkazy na články Úmluvy a příslušná dotčená ustanovení národního práva spolu s uvedením klíčových slov zvyšují odbornou hodnotu periodika.

Redakční rada:

Předseda: JUDr. Petr Angyalossy, Ph.D.
Členové: Mgr. Petr Konůpka, JUDr. Ivo Kouřil, Mgr. Aleš Pavel, JUDr. Lubomír Ptáček, Ph.D., JUDr. Vít A. Schorm, JUDr. Pavel Simon, JUDr. Milada Šámalová, Mgr. et Mgr. Katarína Šipulová, M. St. (Oxon), Ph.D. (MUNI), JUDr. Petr Škvain, Ph.D., JUDr. Robert Waltr
Adresa redakce: Nejvyšší soud, Burešova 20, 657 37 Brno
tel.: +420 541 593 111, fax: +420 541 213 493
e-mail: podatelna@nsoud.cz

Ročník XXXI, číslo 1/2025
ISSN 1214-3839, MK ČR E 1200

Vzor citace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva:

- rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 7. 2013, Kummer proti České republice, č. 32133/11
- rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. 12. 2011, Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království, č. 26766/05 a 22228/06, bod 118

OBSAH

Úvodník Výběru rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva pro justiční praxi č. 1/2025	... 4
Rozsudek ve věci Allouche proti Francii, stížnost č. 81249/17	... 7
Rozsudek ve věci Dániel Karsai proti Maďarsku, stížnost č. 32312/23	... 14
Rozsudek ve věci E. L. proti Litvě, stížnost č. 12471/20	... 30
Rozsudek velkého senátu ve věci Fabbri a ostatní proti San Marinu, stížnosti č. 6319/21, 6321/21 a 9227/21	... 39
Rozsudek ve věci Spišák proti České republice, stížnost č. 13968/22	... 55

ÚVODNÍK

VÝBĚRU ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA PRO JUSTIČNÍ PRAXI

Č. 1/2025

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

dosud jsme vaši pozornost soustředili na překlady vybraných rozhodnutí Soudu doprovázené autorským komentářem. S cílem zvýšit povědomí o širším spektru relevantní judikatury a upozornit na rozhodnutí, která by mohla být podnětná pro váš odborný zájem, jsme se nyní s dalším ročníkem Výběru rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva pro justiční praxi rozhodli do úvodu zařadit novou sekci doplňující náš dosavadní přístup k poskytování informací o vývoji v oblasti ochrany lidských práv.

V úvodu Výběru tak nyní naleznete stručné shrnutí dalších rozhodnutí štrasburského Soudu za příslušné období, která sice nebyla vybrána k jejich plnému zpracování, avšak podle našeho názoru stojí za pozornost. Rádi vám touto cestou budeme rovněž přinášet přehled rozhodnutí dalších vrcholných vnitrostátních soudů, jakož i jiné aktuální zajímavosti z oblasti ochrany práv a svobod. Věříme, že tato změna přispěje k ještě komplexnějšímu přehledu právní praxe a rozšíří přehled našich čtenářů v této oblasti.

V tomto čísle bychom vaši pozornost rádi zaměřili na rozsudek ze dne 7. 5. 2024, **A. K. proti Rusku**, č. 49014/16, v němž se Soud zabýval problematikou diskriminace v zaměstnání na základě sexuální orientace. Učitelka státní školy na svých sociálních sítích sdílela fotografie, na nichž líbala jiné ženy a ukazovala zdvižený prostředníček, načež byla vyzvána k rezignaci z důvodu propagace „netradiční sexuální orientace“ a znevažování postavení učitele. Poté, co odmítla této výzvě vyhovět, byla propuštěna s odůvodněním, že se dopustila nemorálního jednání neslučitelného s dalším výkonem pedagogické činnosti.

Soud v rámci svého posouzení konstatoval, že ve vztahu ke stěžovateli došlo k rozdílnému zacházení na základě její sexuální orientace. Připomněl přitom, že sexuální orientace je aspektem chráněným právem na respektování soukromého života a že rozdíly v zacházení vyplývající z důvodu sexuální orientace vyžadují zvlášť přesvědčivé a závažné důvody, zatímco rozdíly založené pouze na úvahách o sexuální orientaci jsou podle Úmluvy nepřijatelné. V dané věci přitom byla dle Soudu stěžovatelka propuštěna zjevně na základě projevů zachycujících její sexuální orientaci, přičemž vzhledem k míře jejich nevhodnosti představovalo propuštění příliš přísnou sankci. Bylo proto konstatováno porušení práva na respektování soukromého života ve smyslu čl. 8 Úmluvy a zákazu diskriminace podle čl. 14 ve spojení s čl. 8 Úmluvy.

Soud neměl doposud mnoho příležitostí vyjádřit se k problematice diskriminace v zaměstnání na základě sexuální orientace. Tento rozsudek tak lze vnímat jako významný přínos k důslednější a jednotnější ochraně práv zaměstnanců před tímto diskriminačním důvodem. Vyslovené závěry mohou pro české soudy nepochybně sloužit jako referenční rámec pro případy týkající se zásahu do práv zaměstnanců v souvislosti s jejich sexuální orientací.

Téhož dne vynesl Soud rozsudek ve věci **Biba proti Albánii**, č. 24228/18, jehož podstatou bylo posouzení odpovědnosti školského zařízení za úraz žáka, který vedl k výraznému snížení jeho zrakové schopnosti. Stěžovatel se vůči škole před vnitrostátními soudy neúspěšně domáhal odškodnění z důvodu zanedbání péče o žáka i opožděné zajištění jeho lékařského ošetření. Stěžovatel před vnitrostátními soudy neuspěl, když ty byly názoru, že škola v tomto případě odpovědnost za zranění syna stěžovatele nenesla, neboť to bylo způsobeno jiným žákem, tedy třetí osobou. Podle nich se měl stěžovatel domáhat náhrady buďto vůči rodičům žáka, který zranění syna stěžovatele způsobil, nebo vůči pojišťovně školy, u které byli žáci pojištěni. Před Soudem stěžovatel namítal mimo jiné porušení práva na respektování soukromého života ve smyslu čl. 8 Úmluvy.

Soud konstatoval, že škola měla povinnost chránit zdraví a blaho žáků a že vnitrostátní orgány neposkytly synovi stěžovatele dostatečnou ochranu. Zdůraznil, že státy mají pozitivní závazek přijmout taková pravidla a opatření, aby školy zajistily bezpečnost dětí během vyučování, včetně přestávek. Ačkoliv nelze očekávat, že budou pedagogičtí pracovníci zajišťovat neustálý dohled nad každým žákem, je škola odpovědná za kázeň ve škole během celého vyučování. V tomto případě škola mimo jiné po incidentu opomněla zajistit neodkladné ošetření a informovat o situaci stěžovatele. Pokud se jednalo o nepřijetí možnosti žalovat školu ze strany vnitrostátních soudů, Soud nebyl přesvědčen, že by za těchto okolností občanskoprávní řízení poskytovalo náležitou ochranu před útokem na tělesnou integritu syna stěžovatele. Zejména s ohledem na uvedené závěry Soud konstatoval porušení čl. 8 Úmluvy.

Tento rozsudek – kde senát shledal porušení čl. 8 Úmluvy v poměru čtyř ku třem – může být přínosný pro školská zařízení, která mají v první řadě pozitivní závazek zajistit bezpečnost a ochranu zdraví žáků. Pokud však k nehodě i přesto dojde, je následně třeba poskytnout žákovi adekvátní zdravotní pomoc a o situaci informovat rodiče či zákonného zástupce.

Otázka práva na svobodu projevu, tentokrát v kontextu jeho vyvážení s právem na ochranu obchodního tajemství, byla rovněž předmětem posouzení v rozsudku ze dne 20. 6. 2024, **Boronyák proti Maďarsku**, č. 4110/20. Stěžovatel, herec v televizním seriálu financovaném maďarskou státní společností, poskytl investigativnímu portálu informace o svém honoráři, čímž měl porušit smluvní doložku mlčenlivosti. Produkční společnost na něj uvalila smluvní pokutu ve výši cca 25 000 EUR, kterou maďarské soudy potvrdily. Stěžovatel se následně obrátil na Soud se stížností, že uložená pokuta představovala nepřiměřený zásah jeho do práva na svobodu projevu zaručeného čl. 10 Úmluvy.

Soud ve svém posouzení konstatoval, že veřejný zájem na informacích o výdajích státního rozpočtu je sice důležitý, avšak povinnost mlčenlivosti nelze obejít, pokud nesměruje k odhalení nezákonného jednání. V okolnostech této věci přitom bylo důležité, že maďarské právo nabízelo jiné mechanismy pro zajištění přístupu k informacím, které již byly využity. Soud proto shledal, že vnitrostátní soudy dosáhly spravedlivé rovnováhy mezi právy jednotlivce a ochranou obchodních zájmů.

Toto rozhodnutí zdůrazňuje, že smluvní závazky mlčenlivosti nelze snadno překročit s poukazem na veřejný zájem, pokud se nejedná o odhalení nezákonného jednání. V českém kontextu tak Soud potvrzuje princip přiměřenosti – porušení smlouvy je možné sankcionovat,

pokud omezení svobody projevu sleduje oprávněné obchodní zájmy. Tento princip je zvláště důležitý při posuzování, zda sankce odpovídají okolnostem a závažnosti porušení.

(Zpracovalo oddělení analytiky a srovnávacího práva Nejvyššího soudu)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
PÁTÁ SEKCE

11. 4. 2024

VĚC ALLOUCHE PROTI FRANCII
(rozsudek ve věci Allouche proti Francii,
stížnost č. 81249/17)

Nezohlednění antisemitského rozměru vyhrůžek násilím vnitrostátními orgány

Dotčené články Úmluvy:

čl. 8

čl. 14

Odkazy na českou právní úpravu:

§ 190 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád

§ 225 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád

§ 353 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

§ 42 písm. b) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Klíčová slova:

Diskriminace – náboženství – národnostní původ – právo na respektování soukromého života
– trest – trestný čin

Autorský komentář:

Evropský soud pro lidská práva ve své judikatuře zdůrazňuje, že násilné incidenty s rasistickými motivy nelze posuzovat na stejné úrovni jako trestné činy, které takové motivy nemají. V případech takových incidentů se zkoumá, zda zejména ve vnitrostátní trestní oblasti existovaly odpovídající právní mechanismy na ochranu před trestnými činy motivovanými diskriminačními postoji, zda byly tyto mechanismy účinně uplatňovány a zda zaručovaly odpovídající ochranu před diskriminačními činy.

Předmětné rozhodnutí je důležitou připomínkou skutečnosti, že členské státy mají podle Úmluvy pozitivní závazek účinně vyšetřovat rasové nebo náboženské motivace trestných činů, pokud existují náznaky její existence. Pokud takové náznaky skutečně existují, musí vnitrostátní orgány učinit vše, co je za daných okolností přiměřené, aby shromáždily a zajistily důkazy, prozkoumaly všechny praktické prostředky k odhalení takové trestné činnosti. Vnitrostátní orgány mají následně povinnost kvalifikovat dotčené činy takovým způsobem, aby existence výše uvedených motivů byla součástí právního posouzení rozhodnutí, které takové motivy plně zohledňují. Tím se podle Úmluvy a následné judikatury štrasburského soudu zaručí účinná a přiměřená trestněprávní ochrana před diskriminačními výroky.

V české právní úpravě se nenachází samostatný trestný čin vyhrožování násilím spojený s rasovým nebo náboženským kontextem. Spojení lze nalézt pouze tehdy, pokud je trestný čin nebezpečného vyhrožování podle § 353 trestního zákoníku spáchán s přitěžujícími okolnostmi podle § 42 písm. b) trestního zákoníku, a to konkrétně z rasové nebo náboženské nenávisti. S ohledem

na uvedené tak orgány činné v trestním řízení musí klást důraz na náležité zohlednění přitěžujících okolností spočívajících ve spáchání trestného činu z náboženské, rasové či jiné podobné nenávisti.

Ke skutkové stránce lze nakonec podotknout, že například na rozdíl od tematicky podobných případů – jako byl např. rozsudek ve věci Hanovs proti Lotyšsku (rozsudek ze dne 18. 7. 2024, Hanovs proti Lotyšsku, č. 40861/22), kde došlo k fyzickému útoku bezprostředně z důvodu homofobie – zde nebyl antisemitismus „spouštěčem“ trestného činu, ale projevil se až poté, co byl pachatel stěžovatelkou odmítnut.

(JUDr. Petr Angyalossy, Ph.D.)

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatelka pracovala v organizaci na připomínku obětí holokaustu. V roce 2014 se v kavárně nedaleko jejího pracoviště seznámila s mužem (B.), se kterým si následně vyměnila několik zdvořilostních e-mailů. V momentě, kdy stěžovatelka odmítla mužův návrh na společné rande, obdržela celkem 26 e-mailů, které obsahovaly hrubé urážky, výhrůžky násilím, znásilněním či smrtí. To vše bylo doplňováno odkazy na její židovský původ či oslavou nacistických praktik, přičemž poslední zpráva obsahovala fotografii Hitlera.

Stěžovatelka v návaznosti na vyhrožování a antisemitské urážky podala trestní oznámení. Policejní orgán zahájil trestní vyšetřování, přičemž původně při kvalifikování jednání muže přihlédl k rasové motivaci, což však státní zastupitelství později změnilo. Stěžovatelka se v rámci řízení před trestním soudem domáhala odškodnění za způsobenou újmu a současně rozšíření obvinění, neboť zahrnovalo výhrůžky smrtí, ale nikoliv znásilněním, stejně jako patřičného zohlednění rasové motivace pachatele coby přitěžující okolnosti. Soudy pachatele odsoudily a určité odškodnění stěžovatelce přiznaly, ale ke změně kvalifikace trestného činu ve smyslu rasového podtextu se neuchýlily. Stěžovatelka v tomto směru neuspěla ani před Kasačním soudem.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

I. TVRZENÉ PORUŠENÍ ČL. 8 ÚMLUVY VE SPOJENÍ S ČL. 14 ÚMLUVY

30. Stěžovatelka se domnívá, že odmítnutím kvalifikovat výroky útočníka jako antisemitské jí (vnitrostátní) orgány dostatečně neochránily před slovními útoky, které jí způsobily značné utrpení a měly vážný dopad na její soukromý život. Odvolává se na čl. 6 Úmluvy.

31. Soud uvádí, že stížnost stěžovatelky se týká skutečnosti, že jí vnitrostátní orgány, které nezohlednily antisemitský rozměr výroků útočníka, neposkytly účinnou ochranu před násilnými činy, výhrůžkami a antisemitskými urážkami. Není sporné, že některé výroky B. byly extrémně násilné, obsahovaly přímé výhrůžky a byly namířeny proti stěžovatelce jako člence židovské komunity.

32. Soud se vzhledem k tomu, že je to právě on, kdo rozhoduje o právní kvalifikaci, domnívá, že tato stížnost spadá do působnosti čl. 8 ve spojení s čl. 14 Úmluvy, které se v tomto případě *ratione materiae* použijí (viz rozsudek ze dne 12. 4. 2016, R. B. proti Maďarsku, č. 64602/12, body 78–80; rozsudek ze dne 5. 12. 2017, Alković proti Černé Hoře, č. 66895/10, bod 46; rozsudek ze dne 14. 1. 2020, Beizaras a Levickas proti Litvě, č. 41288/15, bod 117; a rozsudek ze dne 1. 6. 2021, Association ACCEPTa ostatní proti Rumunsku, č. 19237/16, body 62–68;

jakož i, *mutatis mutandis*, v kontextu čl. 3, rozsudek ze dne 28. 3. 2017, Škorjanec proti Chorvatsku, č. 25536/14, body 37–38; a rozsudek ze dne 20. 10. 2015, Balázs proti Maďarsku, č. 15529/12, bod 54). V této souvislosti Soud připomíná, že povinnosti vnitrostátních orgánů předcházet xenofobním útokům, jakož i vyšetřovat diskriminační motivy, lze zkoumat jak z hlediska pozitivních závazků podle čl. 8, tak z hlediska povinností podle čl. 14 zajistit požívání základních práv bez diskriminace (viz rozsudek ze dne 12. 5. 2015, Identoba a ostatní proti Gruzii, č. 73235/12, bod 63; a Association ACCEPTa ostatní, cit. výše, bod 96). V projednávaném případě dotčené výroky ovlivnily pocit sebeúcty a sebedůvěry stěžovatelky a měly závažné důsledky pro její soukromý a profesní život. Kromě toho se oběti dostalo nerozlišujícího zacházení ze strany orgánů činných v trestním řízení, přestože se domáhala uznání její příslušnosti k náboženské kategorii, které je poskytována zvláštní ochrana podle trestního práva.

Články 8 a 14 Úmluvy v příslušných částech stanoví:

Článek 8

„1. Každý má právo na respektování svého soukromého života ...

Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, ochrany pořádku a předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

Článek 14

„Užívání práv a svobod přiznaných ... Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení“

A. K přijatelnosti

(...)

2. Posouzení Soudu

40. Soud uvádí, že námitka vlády o nevyčerpání právních prostředků nápravy je dvojího druhu: týká se jednak procesního požadavku (nutnost, aby se stěžovatelka obrátila na příslušný vnitrostátní orgán, v tomto případě civilní soud) a jednak hmotněprávního požadavku (povinnost namítat před vnitrostátními soudy porušení práv chráněných Úmluvou).

41. Soud k procesnímu aspektu poznamenává, že stěžovatelka podala trestní oznámení ve vztahu ke všem urážlivým a výhrůžným výrokům, které původně vedly k zahájení vyšetřování pro veřejnou urážku jednotlivce na základě jeho rasy, náboženství nebo původu, jakož i pro opakované vyhrožování smrtí. Po několika váháních o rozsahu trestního stíhání ... byl B. nakonec postaven před soud a odsouzen, aniž by trestní a odvolací soud odmítly svou příslušnost ve prospěch civilního soudu nebo ve prospěch rozhodnutí trestního soudu mimo řízení o okamžitém předvedení před soud. Naopak odvolací soud měl za to, že inkriminované výroky ve svém celku a ve své podstatě odpovídají kvalifikaci výhrůžky smrtí s antisemitskou povahou, přičemž odmítl přistoupit k požadované změně kvalifikace.

42. Soud v této souvislosti připomíná, že s výjimkou případů svévole nebo zjevné iracionality, nesmí rozporovat závěry, k nimž dospěly vnitrostátní soudy. Soud se proto domnívá, že napadené výroky představovaly přinejmenším částečně antisemitské výhrůžky (viz také ... rozsudek velkého senátu ze dne 15. 5. 2023, Sanchez proti Francii, č. 45581/15, bod 189).

43. Za těchto okolností bylo podání trestního oznámení stěžovatelkou účinným a dostatečným prostředkem nápravy, zatímco souběžný prostředek nápravy, který by pravděpodobně mohla využít, by byl prostředkem nápravy, jehož „účel je prakticky stejný“ (viz např. rozsudek velkého senátu ze dne 19. 2. 2009, Kozacioğlu proti Turecku, č. 2334/03, bod 40; jakož i výše citované rozsudky R. B. proti Maďarsku, body 60–62; Škorjanec, bod 46; Alković, bod 53; Balázs, body 30–31, a rozsudek ze dne 14. 1. 2021, Sabalić proti Chorvatsku, č. 50231/13, bod 74).

44. Ve vztahu k „hmotněprávnímu“ aspektu vyčerpání právních prostředků nápravy, Soud souhlasí se stěžovatelkou, že se na vnitrostátní úrovni skutečně dovolávala článku 222-18-1 trestního zákoníku, který postihuje trestné činy spáchané zejména z důvodu židovského původu oběti – skutečného nebo domnělého – a že vždy tvrdila, že výroky B. byly antisemitské povahy a měly vážné dopady na její soukromý život a blaho. Trvala rovněž na tom, že je třeba tyto výroky náležitě právně kvalifikovat. Stěžovatelka se proto odvolávala na čl. 8 (ochrana soukromí) a čl. 14 (zákaz všech forem diskriminace).

45. Soud proto odmítá námitku o nepřijatelnosti stížnosti z důvodu nevyčerpání vnitrostátních právních prostředků nápravy.

46. Soud konstatuje, že stížnost není zjevně neopodstatněná ani nepřijatelná z žádného jiného důvodu uvedeného v čl. 35 Úmluvy, a proto ji prohlašuje za přijatelnou.

B. K věci samé

(...)

2. Posouzení Soudu

(a) Obecné zásady

49. Pokud jde o obecné zásady týkající se pozitivních závazků, které členským státům ukládá čl. 8, a které spočívají v ochraně jednotlivců před násilnými činy soukromých osob, Soud odkazuje na rozsudek M. S. proti Chorvatsku (rozsudek ze dne 25. 4. 2013, č. 36337/10, body 73–74, a odkazy v něm uvedené).

50. Soud připomíná, že podle jeho judikatury náleží vnitrostátním orgánům zavést vhodný právní rámec poskytující ochranu před diskriminačními činy a přijmout veškerá přiměřená opatření ke zjištění, zda v namítaných činech byl rasistický nebo obecněji řečeno diskriminační motiv (viz výše citovaný rozsudek R. B. proti Maďarsku, body 83–84). I když státy v zásadě disponují prostorem pro uvážení při volbě opatření zajišťujících soulad s článkem 8 stran ochrany před zásahy jednotlivců, předcházení závažných zásahů do podstatných aspektů soukromého života vyžaduje zavedení účinné trestněprávní legislativy. Trestní sankce, včetně sankcí zaměřených na osoby odpovědné za podněcování k násilí z diskriminačních důvodů, mohou být v zásadě pouze opatřením *ultima ratio*. V případech závažných zásahů do fyzické či duševní integrity mohou pouze prostředky trestního práva zajistit účinnou ochranu a sloužit

jako odrazující faktor (viz výše citovaný rozsudek Beizaras a Levickas, body 110–111 a 128, a odkazy v něm uvedené).

51. Soud rovněž opakuje, že násilné incidenty s údajně diskriminačními motivy, zejména rasistickými, nelze posuzovat na stejné úrovni jako trestné činy, které takové motivy nemají (viz výše citovaný rozsudek Škorjanec, bod 53, a nověji rozsudek ze dne 31. 1. 2023 Kreyndlin a ostatní proti Rusku, č. 33470/18, bod 58 ...).

52. V případech takových incidentů Soud zkoumá, zda ve vnitrostátním právním řádu existovaly odpovídající právní mechanismy, zejména v trestní oblasti, na ochranu před trestnými činy motivovanými diskriminačními postoji, a zda byly tyto mechanismy účinně uplatňovány a zda zaručovaly odpovídající ochranu před diskriminačními činy (viz *mutatis mutandis* výše citovaný rozsudek Škorjanec, bod 58).

(b) Uplatnění obecných zásad na projednávaný případ

53. Soud uvádí, že stížnost stěžovatelky se primárně týká odmítnutí vnitrostátních soudů zohlednit její příslušnost k židovské komunitě. Konkrétně specifikuje dvě samostatná pochybení: pochybení trestního soudu, který nerozhodl o její žádosti o změnu kvalifikace, a pochybení odvolacího soudu, který uznal, že skutky byly kvalifikovány jako vyhrožování smrti antisemitské povahy, aniž by učinil jakoukoliv nápravu tohoto opomenutí v trestním stíhání.

54. Soud v rámci svého posouzení vychází ze zjištění odvolacího soudu, že výroky B. skutečně představovaly antisemitské výhrůžky ...

55. Dále konstatuje, že francouzské právo stanoví trestní mechanismus pro represí vyhrožování spácháním trestného činu, který byl spáchán z důvodu příslušnosti oběti k etnické skupině, náboženství nebo rase (čl. 222-18-1 trestního zákoníku v rozhodné době), a že tento mechanismus byl uplatněn v počáteční fázi trestního oznámení.

56. Trestní vyšetřování bylo zahájeno ve věci veřejných urážek jednotlivce na základě jeho rasy, náboženství nebo původu a opakovaných výhrůžek smrti. Státní zástupce požádal o změnu kvalifikace části skutkových okolností na neveřejné antisemitské urážky (skutková podstata přestupku), zatímco službukonající státní zástupce následně požádal o změnu kvalifikace všech skutkových okolností na vyhrožování smrti „s přitěžujícími okolnostmi rasové motivace“. Policie rovněž vyslechla B. ohledně opakovaných výhrůžek smrti s rasovými urážkami coby přitěžující okolností, a poté o výhrůžkách smrti spáchaných z rasového motivu vypracovala záznam.

57. Ačkoli se vyšetřování zaměřilo na antisemitský motiv pachatele, státní zastupitelství se nakonec rozhodlo stíhat B. v rámci řízení o okamžitém předvedení před soud za opakované vyhrožování smrti, přičemž ignorovalo aspekt týkající se skutečného či domnělého židovského původu oběti. Státní zástupce však mohl po volbě kvalifikace okolností, které chtěl stíhat, zahrnout přitěžující okolnost antisemitismu do stíhání za vyhrožování smrti, pokud byla oběť jednoznačně slovně napadána, bylo jí vyhrožováno, byla urážena a ponižována kvůli svému židovskému původu. V tomto ohledu Soud poznamenává, že čl. 132-76 odst. 2 trestního zákoníku stanoví, že tato přitěžující okolnost je dána také tehdy, pokud trestnému činu předchází, provází ho nebo po něm následují slova nebo písemné projevy proti cti nebo pověsti oběti z důvodu její skutečné nebo domnělé příslušnosti k určitému náboženství ..., což v projednávaném případě není zpochybněno. Orgány činné v trestním řízení byly navíc zcela

oprávněny kvalifikovat jednání B. jako vyhrožování fyzickým násilím z důvodu příslušnosti k náboženství coby přitěžující okolnosti, neboť B. vyhrožoval spácháním trestného činu s antisemitskou konotací slovy: „Jestli tě uvidím na ulici, rozbiju ti ten tvůj hnusný židovský nos“ ...

58. Ačkoli neveřejné urážky jsou skutečně přestupkem, který v zásadě nespadá pod řízení o okamžitém předvedení před soud, nic nakonec nebránilo ani tomu, aby byl B. stíhán v řízení o okamžitém předvedení před soud za vyhrožování smrtí a za neveřejné urážky jako související přestupek ..., což by přinejmenším umožnilo nepřehlédnout antisemitský rozměr činů, z nichž je B. obviněn.

59. Soud je proto přesvědčen, že státní zastupitelství mohlo zahrnout antisemitský rozměr skutkových okolností do trestního stíhání vedeného proti B. podle francouzského trestního práva. Navzdory urážkám, písemným výhrůžkám smrti, znásilněním a násilím, o jejichž antisemitské povaze lze jen stěží pochybovat, a navzdory počátečnímu zaměření vyšetřování tímto směrem byl nicméně B. postaven před trestní soud, aby se zodpovídal pouze z „obyčejných“ výhrůžek smrti (viz rozsudek ze dne 17. 1. 2017, Király a Dömötör proti Maďarsku, č. 10851/13, bod 78; výše uvedený rozsudek Kreyndlin a ostatní, bod 56, a Sabalić, bod 105).

60. Ačkoli Soud nemůže zpochybňovat způsob vedení trestního stíhání a kvalifikaci skutkových okolností ze strany státního zastupitelství jako takových, konstatuje následující. Zaprvé, trestní soud vůbec nereagoval na opakované stížnosti stěžovatelky na antisemitskou povahu činů, jimž byla vystavena, a odsoudil útočníka k podmíněnému trestu odnětí svobody v délce osmnácti měsíců (použité ustanovení trestního předpisu stanovilo horní hranici trestu na tři roky), zatímco za vyhrožování s uvedenými přitěžujícími okolnostmi by hrozil trest v délce pěti let odpovídající vyšší zákonné sazbě ... Změna kvalifikace skutkových okolností na závažnější by navíc umožnila uznat postavení oběti jako osoby postižené z důvodu jejího židovského původu a nutně by umožnilo stěžovatelce jako poškozené uplatnit mnohem vyšší peněžitý nárok na náhradu újmy, kterou utrpěla.

61. Na druhou stranu může Soud pouze zopakovat, že odvolací soud v odůvodnění svého rozsudku správně označil zprávy B. za antisemitské výhrůžky, jak požadovala stěžovatelka ... Nevyužil však žádnou zákonnou možnost, která by mu umožnila poskytnout odpovídající právní reakci na trestné činy s antisemitským zabarvením a zároveň zajistit právo na obhajobu. Zaprvé odvolací soud mohl změnit kvalifikaci skutků na vyhrožování fyzickým násilím s přitěžujícími okolnostmi antisemitské povahy podle článku 222-18-1 trestního zákoníku, což by mělo za následek nižší výměru trestu a nižší peněžitý trest, než jaký byl uložen za trestný čin ... Odvolací soud se proto nemohl účelně opřít o argument, že změna kvalifikace by zvýšila uloženou trestní sazbu v neprospěch obžalovaného. Za druhé, odvolací soud znovu neodročil jednání, aby případně využil předvolání obžalovaného, který se neúčastnil a ani nebyl zastoupen v odvolacím řízení, čímž dobrovolně znemožnil projednat navrhovanou změnu kvalifikace. Nevyhověl tedy žádosti stěžovatelky o změnu kvalifikace, kterou podle vnitrostátního práva mohl učinit ...

62. Z toho vyplývá, že odvolací soud ze svých zjištění nevyvodil žádné právní závěry a tento nedostatek nebyl napraven ani v řízení o kasačním opravném prostředku. Kasační soud prohlásil kasační opravný prostředek stěžovatelky za nepřipustný. Nenásledoval stanovisko generální advokátky, která nicméně argumentovala možností změny kvalifikace skutkových okolností, které byly předloženy k projednání již v prvním stupni, a které tedy mohly být

kontradiktorním způsobem projednány v jedné fázi řízení. Požadavku stěžovatelky na přiměřenější odškodnění s ohledem na antisemitskou povahu výroků útočníka tak mohlo být vyhověno ... Utrpení, trauma a četné negativní dopady na osobní a profesní život stěžovatelky tak byly zvýrazněny tím, že vnitrostátní soudy odmítly uznat její postavení „židovské oběti“ a vyvodit z toho všechny právní důsledky.

63. Soud uzavírá, že francouzské trestní soudy, které projednávaly případ, v němž byla stěžovatelka obětí, nikdy nezohlednily antisemitskou povahu činů, a to ani ve fázi trestního stíhání, ani ve fázi žádosti o změnu kvalifikace, které nebylo vyhověno, a ani ve fázi odsouzení.

64. S ohledem na výše uvedené Soud dospěl k závěru, že vnitrostátní orgány nesplnily své pozitivní závazky vyplývající z čl. 8 a 14 Úmluvy a neposkytly účinnou a přiměřenou trestněprávní ochranu před diskriminačními výroky – obzvláště destruktivními pro základní práva – pronesenými útočníkem stěžovatelky (viz *mutatis mutandis* výše citované rozsudky Sabalić, body 113 a 115; a R. B. proti Maďarsku, bod 91). Nezohlednění antisemitského rozměru tohoto případu zmařilo schopnost vnitrostátních orgánů poskytnout takovou adekvátní reakci.

65. K porušení čl. 8 ve spojení s čl. 14 Úmluv proto došlo.

(...)

VÝROK

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ

1. *Prohlašuje* stížnost za přijatelnou;
2. *Rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 8 ve spojení s čl. 14 Úmluvy;
3. *Rozhoduje*, že není třeba zkoumat stížnost podle článku 6 odst. 1 Úmluvy;
4. *Rozhoduje*, že žalovaný stát má stěžovatelce zaplatit ve lhůtě tří měsíců ode dne, kdy rozsudek podle čl. 44 odst. 2 Úmluvy nabude právní moci, následující částky:

(a) 15 000 EUR ... jako náhradu nemajetkové újmy;

(b) 3 840 EUR ... jako náhradu nákladů řízení;

(...)

5. *Zamítá* v ostatním návrh na přiznání spravedlivého zadostiučinění.

(...)

(Zpracoval: Mgr. Ladislav Kováč, LL.M.)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
PRVNÍ SEKCE
13. 6. 2024
VĚC DÁNIEL KARSAI PROTI MAĎARSKU
(rozsudek ve věci Dániel Karsai proti Maďarsku,
stížnost č. 32312/23)

Otázka souladu všeobecného zákazu asistované sebevraždy a eutanazie s právem na respektování soukromého života

Dotčené články Úmluvy:

čl. 2

čl. 8

čl. 14 ve spojení s čl. 8

Odkazy na českou právní úpravu:

čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod

čl. 3 odst. 1 Listiny základních práv a svobod

§ 144 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Klíčová slova:

Diskriminace – eutanázie/asistovaná sebevražda – právo na respektování soukromého života – sebevražda

Autorský komentář:

Předkládané rozhodnutí přispívá k tématu eutanazie a asistované sebevraždy a navazuje na rozhodnutí Mortier proti Belgii, komentované dříve v Modré sbírce. Podstatnou odlišností oproti případu Mortier je povaha onemocnění stěžovatele, kterou je amyotrofická laterální skleróza (ALS) a rovněž namítané porušení Úmluvy, kdy je namítáno porušení práva na soukromý život ve spojení se zákazem diskriminace, oproti právu na život ve spojení s právem na soukromý život, jako tomu bylo ve věci Mortier proti Belgii. Ukazuje se však, že téma eutanazie a asistované sebevraždy nelze přesvědčivě vyčerpat bez spojitosti s čl. 2 a rovněž v této věci tak Soud musel učinit. Stěžovatel namítal, že eutanazii a asistovanou sebevraždu nemůže legálně podstoupit nejen v Maďarsku, ale s ohledem na maďarský trestní zákoník ani v zahraničí. S ohledem na diagnostikovanou ALS to pro stěžovatele fakticky znamenalo, že mu fakticky byla odepřena možnost ukončit svůj život za vlastních podmínek. Oběma rozhodnutím je společná pozornost Soudu věnovaná rostoucímu trendu umožňujícímu určitou formu přístupu k eutanazii a asistované sebevraždě a s tím spojené jejich dekriminlizace. Maďarsko tento trend nenásleduje, eutanazii a asistovanou sebevraždu trestně postihuje a rozhodnutí Soudu ve svém výsledku tento přístup nepovažuje za rozporný s namítanými čl. 8 a 14 Úmluvy. Důraz je opětovně stanoven na paliativní péči a odmítnutí (pacientem) nebo ukončení (na žádost pacienta) život udržujících nebo život zachraňujících zákroků, jako je například podpora dýchání, které nakonec vedou ke smrti postiženého pacienta. Odmítl-li stěžovatel paliativní péči, protože by lékařským podáním sedativ ztratil zbytky své autonomie, pak Soud uzavřel, že se sice jedná o legitimní osobní volbu, která má nepochybně zásadní charakter, nicméně osobní preference vzdát se jinak vhodných a dostupných postupů nemůže sama o sobě vyžadovat, aby

orgány poskytly alternativní řešení, natož aby legalizovaly eutanazii a asistovanou sebevraždu. Opačný názor by ve skutečnosti znamenal, že čl. 8 by mohl být vykládán tak, že zahrnuje eutanazii a asistovanou sebevraždu jako právo, které je vymahatelné podle Úmluvy, bez ohledu na dostupné alternativy. S ohledem na eticky vysoce citlivou věc, ohledně jejíhož posouzení nepanuje mezi členskými státy názorová jednotu, ani toto rozhodnutí nebylo Soudem přijato jednomyslně. Připojená separátní vóta ukazují filozoficky vyhraněné přístupy disentujících soudců, zpochybňující tezi, že právo na eutanazii a asistovanou sebevraždu spadá do oblasti, kterou je třeba zkoumat jako aspekt práva stěžovatele na respektování jeho soukromého života ve smyslu čl. 8 (bod 87), ale daleko spíše se týká základních aspektů jeho práva na život. Soudce Wojtyczek v částečně souhlasném, částečně nesouhlasném disentu připojuje, že: „*paradoxně toto všezahrnující chápání soukromého života, včetně sebeurčení s ohledem na život a smrt, založené na implicitním předpokladu, že hodnota a smysl vlastního života závisí na individuální volbě, ve skutečnosti přispívá k prohloubení utrpení, které pramení ze subjektivního pocitu nesmyslnosti života. Čím více se smrt na přání stává v praxi dostupnou možností, tím obtížnější je zachovat si pocit smysluplnosti života. V kontextu možných podnětů a tlaků i reálných ekonomických zájmů se příliš široká osobní autonomie může stát lákadlem pro nejrůznější predátory a snadno se může změnit v iluzi autonomie zranitelných osob, a to navzdory všem právním zárukám a postupům. Má-li Úmluva zaručit ochranu soukromého života, která není teoretická nebo iluzorní, ale praktická a účinná, pak rozsah této ochrany musí zůstat v určitých jasně stanovených mezích*“. V této souvislosti upozorňuje, že povinnost legalizovat eutanazii (předpokládaná implicitně v bodě 167) by představovala zásadní změnu paradigmatu (tj. zásadní modifikaci smlouvy) přesahující jakoukoli doktrínu „živého nástroje“ a podkopala by nejen právo na život zakotvené v úmluvě, ale i základy celého systému Úmluvy. V nesouhlasném stanovisku soudce Felici upozorňuje na paradox, kdy Soud nepovažoval obě situace (eutanazie a asistované sebevraždy na straně jedné a paliativní péče a odmítnutí nebo ukončení život udržujících nebo život zachraňujících zákroků na straně druhé) za homogenní, a tak potvrdil, že osoba, která je biologicky schopna přežít, má možnost se rozhodnout, že paliativní péči či odmítnutí nebo ukončení život udržujících nebo život zachraňujících zákroků nevyužije, zatímco osoba, která biologicky není schopna přežít, nemá možnost se svobodně rozhodnout, že nepřežije, s výjimkou závěrečných stadií své nemoci.

(Zpracoval JUDr. Lubomír Ptáček, Ph.D.)

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovateli byla diagnostikována amyotrofická laterální skleróza (ALS), tedy nevyléčitelné neurodegenerativní onemocnění, kdy v konečném stádiu nemoci dochází k paralyzaci většiny svalů odpovědných za volní pohyby a řeč, dýchání a polykání se stávají velmi obtížnými a nakonec nemožnými. Pacienti si však obvykle v průběhu onemocnění zachovávají kognitivní a smyslové schopnosti i vědomí. Nejčastěji dochází k úmrtí z důvodu respirační paralýzy, která obvykle nastává v rozmezí 3 až 5 let. Stěžovatel byl v pokročilém stádiu nemoci a očekával, že brzy bude kompletně paralyzován a nebude schopen komunikovat, což jej uvede do stavu popsaném jako uvěznění ve vlastním těle, přičemž tvrdil, že jeho existence se bude převážně sestávat z bolesti a utrpení. Přál si toto stádium nemoci zkrátit tím, že svůj život ukončí za asistence lékaře. Asistovaná sebevražda ani eutanazie však nejsou v Maďarsku povoleny, respektive jsou trestněprávně sankcionovány. Dle maďarského práva lze navíc tyto činy stíhat i v případě, že byly spáchány v zahraničí na maďarském občanovi. Každý, kdo by tak stěžovateli se spácháním sebevraždy pomáhal, by se vystavil riziku trestního stíhání.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

I. TVRZENÉ PORUŠENÍ ČL. 8 ÚMLUVY

81. Stěžovatel namítal skutečnost, že podle maďarského práva mu nebylo umožněno ukončit svůj život za asistence jiných osob, čímž bylo porušeno jeho právo na soukromý život zakotvené v čl. 8 Úmluvy, který zní následovně:

„1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.

Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

A. Použitá terminologie

82. Soud poukazuje na to, že termíny používané pro označení postupů asistovaného úmrtí se v jednotlivých zemích liší. Pro účely tohoto rozsudku bude Soud odkazovat na definici uvedenou profesorem Aubrym ... V souladu s tím se „PAD“ [pozn. překladatele: zkratka pochází ze slov „physician-assisted dying“] rozumí lékařsky asistovaná smrt, která zahrnuje asistovanou sebevraždu a dobrovolnou eutanazii, pokud jsou tyto úkony prováděny v regulovaném a lékařsky podporovaném prostředí. „RWI“ [pozn. překladatele: zkratka pochází ze slov „refusal or withdrawal of life-sustaining intervention“] se rozumí odmítnutí (pacientem) nebo ukončení (na žádost pacienta) život udržujících nebo život zachraňujících zákroků, jako je například podpora dýchání, které nakonec vedou ke smrti postiženého pacienta.

(...)

C. Věcné posouzení

(...)

4. Posouzení Soudu

(a) Relevantní judikatura

(i) Asistovaná sebevražda, včetně lékařsky asistované smrti (PAD)

122. Plošný trestněprávní zákaz asistence k spáchání sebevraždy byl ústředním tématem v případě Pretty proti Spojenému království (rozsudek ze dne 29. 4. 2002, č. 2346/02). Stěžovatelka byla v tomto případě v pokročilém stádiu onemocnění motorického neuronu a chtěla spáchat sebevraždu, aby se vyhnula tomu, co považovala za nedůstojný a strastiplný konec svého života. Bránil jí v tom zákon, který kriminalizoval poskytnutí asistence ke spáchání sebevraždy, a s tím související riziko trestního stíhání jejího manžela, pokud by jí asistenci poskytl. Ve svém rozsudku z roku 2002 Soud poznamenal, že trestněprávní zákaz asistované sebevraždy v Anglii a Walesu měl za cíl zabezpečovat život tím, že chránil slabé a zranitelné osoby, zejména ty, které nebyly schopny učinit informované rozhodnutí, před činy, jejichž cílem bylo ukončit život nebo poskytnout asistenci k jeho ukončení. Poukázal na to, že mnoho smrtelně nemocných osob je zranitelných, a právě zranitelnost této skupiny byla odůvodněním předmětného zákona. Soud dále konstatoval, že existovala jasná rizika zneužití a že bylo především na státech, aby posoudily tato rizika a pravděpodobnost zneužití, pokud by byl

všeobecný zákaz asistované sebevraždy zmírněn nebo pokud by měly být stanoveny výjimky (viz Pretty, cit. výše, bod 74). Soud proto nepovažoval plošnou povahu zákazu asistované sebevraždy za nepřiměřenou. V této souvislosti rovněž odkázal na vyjádření vlády ohledně flexibility, která byla v jednotlivých případech zajištěna tím, že k zahájení trestního stíhání byl nutný souhlas Ředitele pro veřejné trestní stíhání [pozn. překladatele: v anglickém originále „Director of Public Prosecutions“] a že byl stanoven pouze maximální trest, což umožňovalo uložit mírnější tresty tam, kde je to přiměřené. Soudu se nezdálo svévolné, když zákon reflektuje význam práva na život tím, že zakazuje asistovanou sebevraždu, přičemž stanovuje prováděcí systém a systém soudního rozhodování, který umožňuje v každém konkrétním případě náležitě zohlednit veřejný zájem na zahájení trestního stíhání, jakož i spravedlivé a řádné požadavky na odplatu a odstrašení (*ibid.*, bod 76).

123. Téměř o deset let později Soud ve věci Haas proti Švýcarsku (rozsudek ze dne 20. 1. 2011, č. 31322/07) posuzoval stížnost týkající se odmítnutí poskytnout pentobarbital sodný stěžovateli, který trpěl vážnou bipolární afektivní poruchou, čímž by mu byla poskytnuta asistence při spáchání sebevraždy. V rámci zkoumání možného porušení čl. 8 Soud považoval za vhodné odkázat na čl. 2 Úmluvy, který ukládá orgánům povinnost chránit zranitelné osoby, a to i před jednáním, kterým ohrožují svůj vlastní život. Podle názoru Soudu toto posledně uvedené ustanovení zavazovalo vnitrostátní orgány zabránit jednotlivci, aby si vzal život, pokud toto rozhodnutí nebylo učiněno svobodně a s plným pochopením toho, co obnáší (*ibid.*, bod 54). Soud poznamenal, že v systému, který usnadňuje přístup k asistované sebevraždě, jako je systém ve Švýcarsku, právo na život zaručené čl. 2 Úmluvy zavazuje stát k zavedení postupu, který je schopen zajistit, aby rozhodnutí ukončit svůj život skutečně odpovídalo svobodné vůli dotyčného jednotlivce (*ibid.*, bod 58). Soud vzal v úvahu skutečnost, že členské státy Rady Evropy zdaleka nedospěly shody, pokud jde o právo jednotlivce rozhodnout o tom, jak a kdy má být jeho život ukončen; potřebu vhodných prováděcích a preventivních opatření týkajících se přístupu k PAD; a skutečnost, že se nejevilo jako nemožné, aby stěžovatel našel odborníka, který by mu byl připraven asistenci poskytnout. Soud dospěl k závěru, že i v případě, že státy mají pozitivní závazek přijmout opatření k usnadnění provedení aktu sebevraždy důstojným způsobem, švýcarské orgány tuto povinnost v případě stěžovatele nezanedbaly (*ibid.*, body 57–61).

124. Ve věci Koch proti Německu (rozsudek ze dne 19. 7. 2012, č. 497/09), v níž byl stěžovatel manželem ženy, jejíž žádost o smrtící dávku pentobarbitalu sodného byla zamítnuta, Soud shledal, že toto a následná vnitrostátní soudní rozhodnutí představovala zásah do jeho práva na respektování soukromého života (*ibid.*, body 46–54). Dále shledal čistě procesní porušení čl. 8, protože vnitrostátní soudy odmítly meritorně posoudit stěžovatelovu stížnost (*ibid.*, body 65–72).

125. V dubnu 2022 vydal Soud rozsudek ve věci Lings proti Dánsku (rozsudek ze dne 12. 4. 2022, č. 15136/20), který se týkal stížnosti podle čl. 10 Úmluvy podané lékařem v důchodu a členem sdružení podporujícího eutanazii, který byl odsouzen za pokus o asistenci na sebevraždě a za asistenci na sebevraždě. Soud poznamenal, že není povinen určit, zda je kriminalizace asistované sebevraždy oprávněná, a odkázal na svou předchozí judikaturu, v níž bylo právo jednotlivce rozhodnout, jak a kdy ukončit svůj život, považováno za spadající do rozsahu práva na respektování jeho soukromého života (*ibid.*, body 47–51). Dále uvedl, že v judikatuře Soudu však nebyla opora pro závěr, že podle Úmluvy existovalo právo na asistovanou sebevraždu, a to ani ve formě poskytování informací o sebevraždě nebo asistenci, která přesahuje poskytování obecných informací o sebevraždě. Protože tedy byl stěžovatel stíhán za to, že konkrétními činy napomáhal sebevraždě, Soud měl za to, že v tomto případě nešlo o právo

stěžovatele na poskytování informací, na jejichž obdržení měli dle Úmluvy ostatní právo (*ibid.*, bod 52). Soud rovněž poznamenal, že ve prospěch širokého prostoru pro uvážení svědčí několik prvků, a to kvalita soudního přezkumu sporného opatření a jeho aplikace v daném případě, skutečnost, že téma asistované sebevraždy se týkalo otázek morálky, a skutečnost, že členské státy Rady Evropy v této otázce zdaleka nedosáhly shody. Vzhledem k tomuto a s ohledem na okolnosti případu měl Soud za to, že důvody, na které se vnitrostátní soudy odvolávaly, byly relevantní a dostatečné k prokázání toho, že zásah, který byl předmětem stížnosti, mohl být považován za „nezbytný v demokratické společnosti“, přiměřený sledovaným cílům, konkrétně ochraně zdraví a morálky a práv druhých, a že orgány žalovaného státu jednaly v rámci svého prostoru pro uvážení (*ibid.*, body 53–61).

126. Nejnovějším případem týkajícím se PAD je rozsudek ve věci Mortier proti Belgii (rozsudek ze dne 4. 10. 2022, č. 78017/17), který byl vydán v říjnu 2022. Matka stěžovatele, která trpěla depresemi přibližně čtyřicet let, zemřela na základě zákonem povolené eutanazie. Stěžovatel v podstatě namítal to, že stát nesplnil své pozitivní závazky ochránit život jeho matky a v důsledku toho porušil i jeho právo na respektování soukromého a rodinného života. Pokud jde o aplikovatelný prostor pro uvážení v kontextu pozitivní složky čl. 2, Soud uvedl následující:

„142. Problematika konce života, a zejména eutanazie, vyvolává složité právní, sociální, morální a etické otázky. Názory a právní reakce na tyto otázky se ve smluvních státech Úmluvy značně liší a neexistuje shoda ohledně práva jednotlivce rozhodnout o tom, jak a kdy má být jeho život ukončen (viz Haas, cit. výše, bod 55; a rozsudek ze dne 19. 7. 2012, Koch proti Německu, č. 497/09, bod 70, pokud jde o asistovanou sebevraždu; a rozsudek velkého senátu ze dne 5. 6. 2015, Lambert a ostatní proti Francii, č. 46043/14, bod 147, pokud jde o možnost povolit či nepovolit ukončení život udržující léčby; s ohledem na komparativně právní prvky viz také Lings, cit. výše, body 26–32 a bod 60).

Soud se proto domnívá, že v této oblasti, která se týká konce života a způsobu, jakým je zajištěna rovnováha mezi ochranou práva pacienta na život a jeho právem na respektování jeho soukromého života a osobní autonomie, musí být státům ponechán prostor pro uvážení (viz obdobně, pokud jde o možnost povolit či nepovolit ukončení život udržující léčby a způsob jejího provádění, rozsudek Lambert a ostatní, cit. výše, bod 148). Tento prostor pro uvážení však není neomezený, neboť Soud si vyhrazuje právo přezkoumat, zda stát plní své povinnosti podle čl. 2 ...“ [pozn. překladatele: překlad pasáže s drobnými úpravami převzat z českého překladu rozsudku Mortier proti Belgii pro účely Modré sbírky, dostupný zde: <https://eslp.nsoud.cz/vyber/22005/>.]

127. Soud poukázal na to, že cílem dekriminalizace eutanazie bylo poskytnout jednotlivcům svobodnou volbu, aby se vyhnuli tomu, co by podle jejich názoru bylo nedůstojným a strastiplným ukončením života. Poznamenal, že právo na život proto nelze vykládat tak, že samo o sobě zakazuje podmíněnou dekriminalizaci této formy PAD. Aby však byla slučitelná s čl. 2, musela být tato dekriminalizace doprovázena vhodnými a dostatečnými zárukami, které by zabránily zneužití, a zajistily tak respektování práva na život (*ibid.*, body 137–139). V této souvislosti Soud stanovil následující tři kritéria (*ibid.*, bod 141):

„- existence legislativního rámce týkajícího se úkonů předcházejících eutanazii, který je v souladu s požadavky čl. 2 Úmluvy, ve vnitrostátním právu a praxi;

– soulad s legislativním rámcem stanoveným v daném případě;

– existence přezkumu a posteriori, který poskytuje všechny záruky požadované čl. 2 Úmluvy.“ [pozn. překladatele: překlad s drobnými změnami převzat z překladu pro Modrou sbírku, viz výše.]

128. Soud dále neshledal porušení čl. 2 v jeho hmotněprávní složce, jelikož legislativní rámec upravující postup předcházející eutanazii poskytoval dostatečné hmotněprávní a procesní

záruky a daný úkon byl proveden v souladu se zákonem (*ibid.*, body 145–165). Shledal však porušení čl. 2 v jeho procesní složce, a to v důsledku nedostatečné nezávislosti specializované přezkumné komise a nepřiměřené délky trestního vyšetřování (*ibid.*, body 166–185). Soud se rovněž domníval, že ani konkrétní akt eutanazie, ani neúčast stěžovatele na jejím průběhu neporušily jeho práva podle čl. 8 (*ibid.*, body 200–209).

(ii) Odmítnutí nebo ukončení život zachraňujících nebo život udržujících zákroků

129. Ve věci *Pretty* Soud poznamenal, že v oblasti lékařské péče by odmítnutí určité léčby mohlo nevyhnutelně vést k fatálnímu následku, avšak poskytnutí lékařské péče bez souhlasu duševně způsobilého dospělého pacienta by zasáhlo do tělesné integrity osoby způsobem, který by byl způsobilý se dotknout práv chráněných čl. 8 odst. 1 Úmluvy. Soud poznamenal, že, jak bylo uznáno vnitrostátní judikaturou, osoba se může dožadovat práva zvolit si smrt tím, že odmítne souhlasit s léčbou, která by mohla mít za následek prodloužení jejího života (viz *Pretty*, cit. výše, bod 63).

130. Soud se následně zabýval řadou stížností týkajících se ukončení život udržujících zákroků, v nichž se soustředil na pozitivní závazky státu přijmout vhodné kroky k ochraně života osob, které spadají do jeho jurisdikce; v oblasti veřejného zdraví tyto závazky vyžadují, aby státy přijaly právní úpravu, která uloží nemocnicím povinnost přijmout vhodná opatření na ochranu života pacientů (viz *Lambert* a ostatní, cit. výše, bod 140). V kontextu ukončení život udržujících zákroků byly zkoumány následující faktory: existence právního rámce slučitelného s požadavky čl. 2 ve vnitrostátním právu a praxi; zohlednění dříve vyslovených přání stěžovatele a osob jemu blízkých, jakož i názorů dalšího zdravotnického personálu; a možnost obrátit se na soud v případě pochybností o nejlepším rozhodnutí, které je třeba přijmout v zájmu pacienta (viz *Lambert* a ostatní, cit. výše, bod 143; viz také rozhodnutí o přijatelnosti ze dne 27. 6. 2017, *Gard* a ostatní proti Spojenému království, č. 39793/17, body 80–98; a rozhodnutí o přijatelnosti ze dne 20. 4. 2021, *Parfitt* proti Spojenému království, č. 18533/21, bod 37).

131. Ve své judikatuře k čl. 8 Soud zdůraznil, že tělesná integrita člověka se týká nejintimnějších aspektů jeho soukromého života a že nucený lékařský zákrok, i když je menšího významu, představuje zásah do tohoto práva (viz například rozsudek velkého senátu ze dne 8. 4. 2021, *Vavříčka* a ostatní proti České republice, č. 47621/13 a 5 dalších, bod 276).

(b) Posouzení projednávané věci Soudem

(i) Rozsah přezkumu

132. Soud nejprve poznamenává, že přání stěžovatele ovlivnit načasování své smrti je ze své podstaty spojeno s povahou jeho nemoci, tj. degenerativním a smrtelným onemocněním, které vede k fyzické nezpůsobilosti a bolesti a může u něj vyvolat „existenciální strach“. Namísto toho, aby byl stěžovatel odsouzen k životu plnému nesnesitelného utrpení až do své přirozené smrti, přeje si mít možnost svůj život pokojně ukončit v době a způsobem, které si sám zvolí ... Zadruhé, ačkoli stěžovatel neměl příliš jasnou představu o druhu asistence, kterou by si přál mít k dispozici, jeho podání se v podstatě týká PAD ... Zatřetí, stěžovatel tvrdil – a to potvrdil i jeden ze znalců – že jeho kognitivní schopnosti zůstanou s největší pravděpodobností zachovány s postupem jeho nemoci a možná až do jeho smrti. Je pravděpodobné, že bude i nadále plně způsobilý sám rozhodovat o svém životě, ačkoli sdělování jakéhokoli takového rozhodnutí může v určitém okamžiku představovat problém ...

133. Soud se domnívá, že námitka stěžovatele ohledně toho, že mu bylo znemožněno ukončit svůj život za asistence jiných osob a tím uplatnit jeho právo na sebeurčení ve věci, která má pro něj zásadní význam, by mělo být přezkoumáno ve světle výše uvedených aspektů, které vymezují rozsah a kontext jeho stížnosti. Soud dále poznamenává, že stížnost podaná stěžovatelem se týká jednak jeho nemožnosti podstoupit PAD v Maďarsku, jednak nemožnosti podstoupit PAD v zahraničí ... Oba tyto aspekty budou přezkoumány níže.

134. Soud konečně poznamenává, že stěžovatel namítal nedostupnost PAD, která zahrnuje jak eutanazii, tak asistovanou sebevraždu ... Jeho stížnost týkající se trestního zákazu se však v zásadě týká trestného činu asistované sebevraždy ...

(ii) Zda se případ týká negativních a/nebo pozitivních závazků státu

135. Soud poukazuje na to, že každý, kdo poskytne asistenci ke spáchání sebevraždy v Maďarsku nebo maďarskému státnímu příslušníkovi v zahraničí, může být potrestán podle maďarského trestního práva ... Vláda tvrdila, že v praxi by bylo obtížné nebo nemožné stíhat osoby, jako je zdravotnický personál, které by poskytly stěžovateli asistenci se sebevraždou mimo území Maďarska ... Současné však potvrdily, že každý, kdo by v Maďarsku poskytl stěžovateli pomoc se spácháním sebevraždy, včetně toho, že by mu pomohl vycestovat nebo zařídit provedení PAD v zahraničí, by skutečně mohl být trestně stíhán ... Vzhledem k fyzickému stavu stěžovatele a skutečnosti, že se nachází v Maďarsku, se to fakticky rovná tomu, že je mu odepřena možnost ukončit svůj život za vlastních podmínek doma nebo v zahraničí, čímž je zasaženo do jeho práva na respektování soukromého života.

136. K tomu Soud poznamenává, že sám stěžovatel tvrdil, že stát by měl mít pozitivní závazek zajistit podmínky pro účinný výkon práva na sebeurčení a důstojnou smrt a že dekriminalizace některých forem asistované sebevraždy by vyžadovala přísnou regulaci a odpovídající záruky ... V případě PAD by to nutně zahrnovalo také pozitivní poskytnutí přístupu k lékařskému zákroku, jako je přístup k lékům ukončujícím život (viz ... také rozsudek ve věci Haas, cit. výše, bod 53). Námitka stěžovatele tedy přesahuje pouhé nezasahování a zahrnuje negativní a pozitivní závazky, které jsou vzájemně propojené. V tomto ohledu Soud opakuje, že hranice mezi pozitivními a negativními závazky státu podle čl. 8 nelze vždy přesně vymezit. Použitelné zásady jsou však podobné. V obou kontextech je třeba brát ohled na spravedlivou rovnováhu, která musí být nastolena mezi protichůdnými zájmy.

(iii) Soulad s čl. 8 Úmluvy

137. Zásah do výkonu práva podle čl. 8 nebude slučitelný s druhým odstavcem tohoto ustanovení, pokud nebude „v souladu se zákonem“, nebude mít cíl, který je podle tohoto odstavce legitimní, a nebude „nezbytný v demokratické společnosti“. V projednávaném případě nebylo rozporováno, že trestní zákaz asistované sebevraždy splňuje požadavek zákonnosti stanovený Úmluvou. Soud dále nepochybuje o tom, že napadený trestněprávní zákaz je třeba považovat za takový, který sleduje legitimní cíle, jimiž jsou mimo jiné ochrana životů zranitelných osob ohrožených zneužitím, zachování etické integrity lékařského povolání a také ochrana morálky společnosti s ohledem na smysl a hodnotu lidského života.

138. Soud nyní přistoupí k posouzení hlavní otázky v projednávaném případě, a sice zda bylo dosaženo spravedlivé rovnováhy mezi zájmem stěžovatele na možnosti ukončit svůj život pomocí PAD a legitimními cíli sledovanými dotčenou právní úpravou, přičemž bude brán zřetel

i na pozitivní závazky vyplývající z dekriminalizace PAD (viz body 135 a 136 výše) a na prostor pro uvážení státu v této oblasti.

(α) Prostor pro uvážení žalovaného státu

139. Soud připomíná, že při zvažování různých zájmů je v zásadě ponechán státům určitý prostor pro uvážení. Tento prostor se liší podle povahy otázek a důležitosti dotčených zájmů (viz Haas, cit. výše, bod 53; a Pretty, cit. výše, bod 70). Při určování šíře prostoru pro uvážení, kterým disponuje stát při rozhodování jakéhokoli případu podle čl. 8 Úmluvy, je třeba vzít v úvahu řadu faktorů. Pokud je v sázce obzvláště důležitý aspekt existence nebo identity jednotlivce, bude prostor pro uvážení vyhrazený státu obvykle omezen. Pokud však v rámci členských států Rady Evropy neexistuje shoda ani ohledně relativní důležitosti dotčeného zájmu, ani ohledně nejlepších prostředků jeho ochrany, zejména pokud případ vyvolává citlivé morální nebo etické otázky, bude prostor širší (viz rozsudek velkého senátu ze dne 3. 11. 2011, S. H. a ostatní proti Rakousku, č. 57813/00, bod 94).

140. Soud již shledal, že zájem stěžovatele na přístupu k PAD se týká základních aspektů jeho práva na respektování soukromého života ... Navíc považuje za nesporné, že tyto hodnoty nabývají zvláštní důležitosti v kontextu těch nevyléčitelně nemocných pacientů, kteří považují PAD za jediný prostředek k ukončení svého utrpení.

141. Pokud jde o protichůdné zájmy, které sleduje absolutní zákaz asistované sebevraždy a z toho vyplývající nedostupnost PAD v Maďarsku, Soud uvádí následující. Pokud se tyto zájmy týkají otázek politiky v oblasti zdravotní péče, Soud již dříve stanovil, že tyto otázky v zásadě spadají do prostoru pro uvážení, kterým disponují vnitrostátní orgány, které jsou nejlépe schopny posoudit priority, využití zdrojů a společenské potřeby (viz, mj., rozsudek ze dne 13. 11. 2012, Hristozov a ostatní proti Bulharsku, č. 47039/11 a 358/12, bod 119). Kromě toho Soud soustavně judikoval, že Úmluva musí být vykládána jako celek [viz Haas, cit. výše, bod 54; a rozsudek velkého senátu ze dne 30. 6. 2009, Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) proti Švýcarsku (č. 2), č. 32772/02, bod 83]. V důsledku toho je vhodné v kontextu přezkumu možného porušení čl. 8 odkázat na čl. 2 Úmluvy, který zakládá orgánům povinnost chránit zranitelné osoby, a to i před jednáním, kterým ohrožují svůj vlastní život (viz Haas, cit. výše, bod 54). Při určování šíře prostoru pro uvážení, který by měl být státům podle čl. 8 ponechán s ohledem na PAD, je třeba vzít v úvahu skutečnost, že volba prostředků, které jsou vhodné k ochraně práva na život a dalších relevantních hodnot dotčených danou citlivou otázkou, bude muset být provedena na základě plného pochopení místních podmínek a institucí v dané společnosti. To platí tím spíše, pokud se jedná o pozitivní poskytnutí PAD.

142. Soud dále připomíná, že Úmluva je živoucím nástrojem, který musí být vykládán ve světle aktuálních podmínek a myšlenek převládajících v dnešních demokratických státech. Vzhledem k tomu, že Úmluva je především systémem ochrany lidských práv, musí Soud brát ohled na měnící se podmínky ve smluvních státech a reagovat například na vývoj ve sbližování standardů, jichž má být dosaženo (viz, mimo jiné, rozsudek velkého senátu ze dne 17. 1. 2023, Fedotova a ostatní proti Rusku, č. 40792/10 a dvě další, bod 167). V této souvislosti se Soud při přezkumu předchozích případů týkajících se přístupu k PAD opíral o zjištění, že členské státy Rady Evropy zdaleka nedosáhly shody, pokud jde o právo jednotlivce rozhodnout, jak a kdy má být jeho život ukončen (viz Lings, cit. výše, bod 60; Mortier, cit. výše, bod 142; a Haas, cit. výše, bod 55). Je však třeba uznat, že v posledních několika letech došlo v některých evropských zemích, jako je Rakousko, Itálie, Německo, Španělsko a Portugalsko, k významnému právnímu vývoji ve prospěch umožnění určité formy přístupu k PAD ...

V některých z těchto zemí rozhodnutí poskytnout přístup k PAD vycházelo z uznání vnitrostátních soudů, že se jedná o nezbytnou podmínku pro zajištění respektování práva jednotlivců na sebeurčení ... v jiných zemích vyplynulo přímo z legislativního procesu. V Anglii a Walesu, které nadále zakazují asistovanou sebevraždu, byly vypracovány zvláštní pokyny s cílem zajistit transparentnost, pokud jde o faktory, které zmírňují stíhání takových případů ...

143. Soud proto nemůže než poznamenat, že v současné době se objevuje určitý trend směřující k dekriminalizaci lékařsky asistované sebevraždy, zejména pokud jde o pacienty, kteří trpí nevyléčitelnými nemocemi ... Nicméně, i když se zpřístupnění PAD v nedávné době zvažovalo nebo se zvažuje v parlamentech některých jiných členských států ... většina členských států nadále zakazuje a stíhá poskytnutí asistence ke spáchání sebevraždy, včetně PAD ... Soud navíc podotýká, že relevantní mezinárodní nástroje a zprávy ... včetně Oviedské úmluvy Rady Evropy [pozn. překladatele: Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny (Úmluva o lidských právech a biomedicíně)], neposkytují žádný základ pro vyvození závěru, že se členským státům tímto doporučuje, natož aby se od nich vyžadovalo, aby poskytovaly přístup k PAD (srov., *mutatis mutandis*, rozsudek Fedotova a ostatní, cit. výše, body 175–177).

144. Vzhledem k výše uvedenému a s přihlédnutím k tomu, že toto téma je i nadále tématem, které vyvolává mimořádně citlivé morální a etické otázky a na které se názory v demokratických zemích často hluboce liší (srov. rozsudek velkého senátu ze dne 16. 12. 2010, A., B. a C. proti Irsku, č. 25579/05, bod 233), je třeba státům přiznat značný prostor pro uvážení (viz Haas, cit. výše, bod 55). Z hlediska čl. 8 se tento prostor vztahuje jak na jejich rozhodnutí zasáhnout v této oblasti, tak, jakmile zasáhnou, na podrobná pravidla stanovená za účelem dosažení rovnováhy mezi protichůdnými zájmy (viz rozsudek ze dne 8. 12. 2022, Pejřilová proti České republice, č. 14889/19, bod 43; a rozsudek velkého senátu ze dne 10. 4. 2007, Evans proti Spojenému království, č. 6339/05, bod 82). Soud opakuje dlouhodobě uznávanou zásadu, že i v případě, kdy je prostor pro uvážení značný, není neomezený, a v konečném důsledku podléhá přezkumu ze strany Soudu (viz rozsudek ze dne 7. 12. 1976, Handyside proti Spojenému království, č. 5493/72, bod 49; A., B. a C., cit. výše, bod 238; a rozsudek velkého senátu ze dne 9. 4. 2024, Verein Klimaseniorinnen Schweiz a ostatní proti Švýcarsku, č. 53600/20, body 450 a 541).

145. S ohledem na argumenty vznesené vládou a některými třetími stranami ... považuje Soud za vhodné připomenout, že již shledal, že čl. 2 nebrání vnitrostátním orgánům povolit nebo poskytovat PAD za podmínky, že je doprovázena vhodnými a dostatečnými zárukami, které zabrání zneužití, a zajistí tak respektování práva na život (viz body 126 a 127 výše). Je především na vnitrostátních orgánech, aby posoudily, zda lze PAD v rámci jejich jurisdikce poskytovat v souladu s tímto požadavkem.

146. Soud musí nyní přezkoumat, zda v kontextu čl. 8 a konkrétních okolností tohoto případu žalovaný stát tím, že stěžovateli znemožnil podstoupení jakékoli formy PAD, překročil výše definovaný prostor pro uvážení.

(β) Zda bylo v projednávaném případě dosaženo spravedlivé rovnováhy

147. V tomto případě nebylo rozporováno, že stěžovatel má plnou duševní způsobilost a projevil opravdové přání mít přístup k PAD, pokud se jeho utrpení stane nesnesitelným (srov. Pretty, cit. výše, bod 73). Tvrzení vlády se nezaměřují na ochranu stěžovatele před jakýmkoli

sebeпоškozením, které by s sebou nesla možnost, o kterou usiluje. Spíše se týkají důsledků, které by požadované zmírnění napadené právní úpravy mělo na jednotlivce ve zranitelných situacích a na společnost jako celek ...

– Argumenty vlády týkající se údajné souvislosti PAD s „ableismem“

148. Podle tvrzení vlády nebyla PAD akceptovatelnou možností, protože vycházela z předpokladu, že lidé s onemocněním nebo zdravotním postižením jsou pro společnost zátěží a jejich život je méně hodnotný ... Soud poznamenává, že ačkoli legalizace PAD může mít určité širší sociální důsledky (viz bod 149 níže), nic nenasvědčuje tomu, že by byla nutně založena na diskriminaci. V této souvislosti poznamenává, že podle zákona o zdravotní péči mohou pouze smrtelně nemocní lidé odmítnout život udržující nebo život zachraňující léčbu a v důsledku toho zemřít ... přesto se vláda zřejmě nedomnívala, že by to souviselo s menším respektem k hodnotě života této kategorie pacientů. Soud se ve skutečnosti domnívá, že kritéria, jako je nevyléčitelná nebo smrtelná nemoc, která se často objevují ve vnitrostátních zákonech o PAD ... by v žádném případě neměla být považována za taková, která přikládají menší váhu hodnotě života těch pacientů, kteří je splňují. Naopak, tato kritéria lze považovat za odraz křehké rovnováhy, kterou je třeba nalézt mezi respektem k lidské důstojnosti a právem na sebeurčení ze strany pacientů s plnou duševní způsobilostí, kteří si přejí zemřít, a riziky spojenými s povolením PAD nad rámec úzce vymezeného rozsahu.

– Sociální důsledky a rizika zneužití

149. Vláda rovněž tvrdila, že zmírnění napadené právní úpravy by mohlo vystavit zranitelné osoby otevřenému i skrytému nátlaku, aby ukončily svůj život, ovlivnit jejich pocit vlastní hodnoty, podkopat důvěru v lékařskou profesi a vytvořit efekt „kluzkého svahu“ ... Stěžovatel zpochybňoval důkazní základ těchto argumentů ... V tomto ohledu Soud poznamenává, že nedostatek údajů v této oblasti, který byl pozorován i profesorem Aubrym ... nemusí sám o sobě naznačovat, že argumenty vlády jsou bez opodstatnění. Ať tak či onak, Soud se nedomnívá, že o všech argumentech předložených vládou lze rozhodnout výhradně na základě statistických nebo jiných důkazů. Mnohé z tvrzených širších sociálních důsledků legalizace PAD mohou být nevyhnutelně citlivé ke kolektivním morálním hodnotám; mohou se lišit společnost od společnosti a mohou se také vyvíjet v čase ... Tyto důsledky jsou však nepochybně relevantní a důležité. Navíc vzhledem k tomu, že jsou citlivé na vnitrostátní podmínky, mohou je řádně posoudit pouze vnitrostátní orgány.

150. Soud dále poznamenává, že jakýkoli systém PAD – i takový, který by byl omezen na smrtelně nemocné pacienty s refrakterními symptomy ... – by vyžadoval vytvoření robustního regulačního rámce, který by bylo možné účinně a bezpečně aplikovat v praxi, a ochotu lékařů ke spolupráci. V této souvislosti poznamenává, že záruky, které jsou již zavedeny v souvislosti s RWI v Maďarsku a některých dalších smluvních státech, by mohly mít určitý význam (... srov. také kritéria slučitelnosti PAD a ukončení život udržujících zákroků s čl. 2, shrnutá výše v bodech 127 a 130). Nelze však přehlédnout, že poskytování PAD u pacientů, kteří nejsou závislí na přístrojích pro podporu života, může vyvolat další problémy a riziko zneužití (srov. Pretty, cit. výše, bod 74).

151. V této souvislosti Soud poznamenává, že oba znalci, které Soud vyslechl, poukazovali na obtíže při zajišťování toho, aby rozhodnutí pacienta podstoupit PAD bylo opravdové, bez jakéhokoli vnějšího vlivu a nebylo podloženo obavami, které by měly být účinně řešeny jinými prostředky ... Kromě toho musí být proces komunikace s pacientem schopen zohlednit reálnou

možnost, že pacient v průběhu onemocnění změní svůj názor na PAD. Zajištění trvalé platnosti žádosti může být obzvláště obtížné v případě zdravotních stavů, jako je ALS, kdy pacienti mohou nakonec ztratit schopnost komunikovat ... V každém případě Soud ze znaleckého posudku vyrozuměl, že účinná komunikace s pacientem vyžaduje zvláštní dovednosti, čas a značné nasazení lékařů a dalších odborníků, stejně jako poskytnutí odpovídající paliativní péče, což oba znalci považovali za nezbytný předpoklad pro zvážení podstoupení PAD ... Soud v této souvislosti poznamenává, že posouzení a přidělení takových zdrojů je v zásadě záležitostí, která spadá do prostoru pro uvážení vnitrostátních orgánů.

152. Vzhledem k výše uvedenému Soud konstatuje, že při posuzování toho, zda a jakým způsobem vyhovět zájmům osob, které si přejí asistenci při umírání, hrají při vyvažování velkou roli širší sociální důsledky a rizika zneužití a chyb, které s sebou nese poskytování PAD. Navíc, jak bylo stanoveno výše, státy disponují značným prostorem pro uvážení při rozhodování o tom, jak by měla být tato rovnováha dosažena (viz bod 144 výše). Stěžovatel to v zásadě nezpochybnil. Namísto toho tvrdil, že trestněprávní zákaz asistované sebevraždy, pokud nestanoví žádnou výjimku, která by odpovídala zvláštním okolnostem pacientů v jeho situaci, je přesto neodůvodněný. Soud nyní přezkoumá zbývající argumenty, které stěžovatel v tomto ohledu uplatnil.

– Tvrzeň nedostatek alternativních prostředků k řešení situace stěžovatele

153. Stěžovatel tvrdil, že vzhledem k povaze a průběhu jeho nemoci by mu paliativní péče a možnost RWI přesto přinesly nesnesitelné utrpení po delší dobu. Během této doby by však nebyl závislý na život udržujících zákrocích, které mohl podle maďarského práva odmítnout. Jinými slovy, nemohl by urychlit svou smrt. Zdá se, že při argumentaci ve prospěch PAD se stěžovatel do značné míry opírá o tento údajný nedostatek jakýchkoli alternativních prostředků k řešení jeho utrpení ...

154. Soud se domnívá, že kvalitní paliativní péče, včetně přístupu k účinné léčbě bolesti, je v mnoha situacích – a nepochybně i v případě stěžovatele – zásadní pro zajištění důstojného konce života ... Soud poznamenává, že podle znaleckých posudků, které Soud vyslechl, jsou dostupné možnosti paliativní péče, které se řídí Revidovanými doporučeními Evropské asociace paliativní péče, včetně použití paliativní sedace, obecně schopny pacientům v situaci stěžovatele ulevit a umožnit jim klidnou smrt ... Dále podotýká, že navzdory určitým obavám vzneseným jednou ze třetích stran ... stěžovatel nepředložil žádné konkrétní argumenty v tom smyslu, že by paliativní péče, která je mu dostupná, byla nedostatečná nebo že by mu v rámci paliativních služeb dostupných v Maďarsku nemohla být poskytnuta paliativní sedace ke zmírnění refrakterního utrpení. Stejně tak stěžovatel nezpochybnil, že by byl schopen urychlit svou vlastní smrt tím, že by odmítl souhlasit s podporou dýchání nebo že by požádal o ukončení takové podpory, když se stane nezbytnou ... Netvrdil ani, že by se mu nedostalo odpovídající komfortní péče během konečné fáze, kdy dýchání bez podpory představuje nepohodlí a utrpení. Vláda ze své strany potvrdila, že tuto možnost by měl stěžovatel k dispozici ...

155. Stěžovatel namísto toho tvrdil, že by takový postup odmítl, protože by lékařským podáním sedativ ztratil zbytky své autonomie ... Soud konstatuje, že se jedná o legitimní osobní volbu, která má nepochybně zásadní charakter ... Domnívá se však, že osobní preference vzdát se jinak vhodných a dostupných postupů nemůže sama o sobě vyžadovat, aby orgány poskytly alternativní řešení, natož aby legalizovaly PAD. Opačný názor by ve skutečnosti znamenal, že čl. 8 by mohl být vykládán tak, že zahrnuje PAD jako právo, které je vymahatelné podle Úmluvy bez ohledu na dostupné alternativy.

156. Kromě toho stěžovatel tvrdil, že výše popsaná RWI by mu byla v každém případě k dispozici, až by bylo příliš pozdě – v té době by byl již delší dobu „uzamčen ve svém těle“ a vystaven nesnesitelnému „existenciálnímu utrpení“, přičemž by zůstal při plném vědomí ...

157. Soud poznamenává, že existenciální utrpení, na které se stěžovatel odvolává, není u pacientů s ALS neobvyklé, i když se netýká pouze jich ... Je si plně vědom toho, že pro pacienty s ALS může být obzvláště těžké najít naději nebo smysl života poznamenaného postupnými a zdravotně zneschopňujícími ztrátami, které směřují k nevyhnutelnému fatálnímu konci ... Dále bere na vědomí, že existenciální utrpení může být rezistentní vůči léčbě ... a že použití sedativ ke zmírnění tohoto utrpení může být v určitých situacích sporné nebo neodůvodněné ...

158. Závažnost utrpení stěžovatele nelze v žádném případě podceňovat. Podle názoru Soudu je však součástí lidského údělu, že lékařská věda pravděpodobně nikdy nebude schopna zcela odstranit všechny aspekty utrpení nevyléčitelně nemocných osob. Kromě toho, ačkoli se jedná o skutečné a těžké utrpení, existenciální utrpení se v zásadě týká osobního prožitku, který může být náchylný ke změně a nedá se jednoduše objektivně posoudit ... Soudu nepřísluší určovat přijatelnou míru rizika spojeného s PAD za těchto okolností; stačí poznamenat, že obtíže při objektivním posuzování odolnosti vůči léčbě a dalších relevantních prvků existenciálního utrpení mohou výše uvedená rizika ještě zhoršit (viz body 149–151). Z tohoto důvodu Soud nemůže přijmout tento argument jako argument, který svědčí ve prospěch povinnosti legalizovat PAD podle čl. 8 Úmluvy. Tento zvýšený stav zranitelnosti však vyžaduje nezbytně humánní přístup orgánů k řešení těchto situací, přístup, který musí nutně zahrnovat paliativní péči, jež se řídí soucitem a vysokými lékařskými standardy. Stěžovatel netvrdil, že by pro něj taková péče byla nedostupná (viz bod 154 výše), a proto nelze mít za to, že by vnitrostátní orgány v tomto ohledu porušily jakýkoli pozitivní závazek, který by mohl vyplývat z čl. 8 Úmluvy.

– Trestněprávní zákaz PAD a nedostatečná flexibilita, pokud jde o stíhání těchto trestných činů

159. Soud na úvod poznamenává, že námitku stěžovatele, že mu bylo znemožněno podstoupit PAD v Maďarsku z důvodu trestněprávního zákazu jejího využití, nelze posuzovat odděleně od otázky pozitivního poskytování PAD, kterou se již zabýval. Je tomu tak proto, že, jak bylo vysvětleno výše (viz body 135–136 výše), zavedení výjimky z napadeného zákazu by nevyhnutelně vyžadovalo pozitivní opatření a regulaci PAD ze strany státu. Námitka stěžovatele, že mu tento zákaz brání vyhledat PAD v zahraničí, se však týká ve své podstatě negativního závazku, tj. závazku zdržet se zásahu do jeho práv podle čl. 8 (viz bod 135 výše). V této souvislosti a s ohledem na ustanovení maďarského práva ... Soud poznamenává, že každý nemaďarský občan, který by stěžovateli pomáhal ke spáchání sebevraždy v zahraničí, by se mohl v Maďarsku vystavit riziku trestního stíhání. Je však nesporné, že stěžovatel, který není schopen samostatného pohybu, by v každém případě potřeboval pomoc již na území Maďarska, což by nepochybně mohlo vystavit osoby, které mu v Maďarsku pomáhají, trestnímu stíhání ...

160. Soud dále poznamenává, že PAD je ve většině členských států Rady Evropy nadále nejen právně nedostupná, ale i trestněprávně postižitelná ... Dále konstatuje, že trestněprávní zákaz asistované sebevraždy má za cíl odrazovat od jednání ohrožujícího život a chránit zájmy vyplývající z úvah morální a etické povahy. Jak potvrzuje komparativně-právní výzkum, není nic neobvyklého ani přehnaného na tom, že se zákaz státu uplatní i v případě, že je sebevražedný

čin nakonec proveden v zahraničí, zejména pokud jsou oběť trestného činu a/nebo pachatel státními příslušníky tohoto státu ...

161. Soud podotýká, že zajištění toho, aby stěžovatelovo přání podstoupit PAD v zahraničí nebylo v Maďarsku trestáno, by ve skutečnosti vyžadovalo, aby žalovaný stát vytvořil výjimku z fungování svého trestního práva ... Kromě toho se domnívá, že ačkoli by PAD mohla být provedena v souladu s čl. 2 Úmluvy v jurisdikcích, které poskytují vhodné záruky (viz body 126, 127 a 145 výše), otázky související s koherencí vnitrostátního trestněprávního systému a kolektivními morálními a etickými úvahami, které jsou základem zákazu poskytnutí asistence při spáchání sebevraždy a které byly vzneseny maďarskou vládou v projednávané věci (viz body 104 a 149 výše), poskytují rozumné důvody pro neochotu maďarských orgánů zavést typ výjimky požadovaný stěžovatelem (srov. rozsudek ze dne 14. 9. 2023, Baret a Caballero proti Francii, č. 22296/20 a 37138/20, body 84 a 85).

162. Soud konečně poznamenává, že ačkoli se zdá, že stíhání trestných činů asistované sebevraždy je vyžadováno zákonem ... vláda tvrdila, že motivace pachatele, okolnosti oběti a nebezpečnost trestného činu by mohly být zohledněny jako polehčující okolnosti a že v odůvodněných případech by uložený trest mohl být nižší než zákonná dolní hranice (... srov., *mutatis mutandis*, Pretty, cit. výše, bod 76, a rozsudek ze dne 1. 9. 2022, Thörn proti Švédsku, č. 24547/18, bod 58).

163. S ohledem na výše uvedené a s přihlédnutím ke značnému prostoru pro uvážení státu (viz bod 144 výše) se Soud nedomnívá, že trestněprávní zákaz asistované sebevraždy, včetně jeho uplatnění na jakoukoli osobu, která pomáhá stěžovateli podstoupit PAD v zahraničí, by byl nepřiměřený.

– Údajně nedostatečný přezkum napadeného opatření vnitrostátními orgány

164. Nakonec Soud poukazuje na skutečnost, že zákaz asistované sebevraždy v Maďarsku pochází z roku 1878, kdy byl dekriminalizován samotný akt sebevraždy ... V roce 2003 maďarský Ústavní soud shledal, že tento zákaz, navzdory své absolutní povaze, zůstává v souladu s Ústavou. Zkoumal otázku PAD z hlediska práva na sebeurčení a uznal, že daná oblast se vyvíjí a že hranice nelze nezvratně stanovit. Poznamenal, že RWI bylo v Maďarsku podmíněně povoleno teprve v roce 1997 po dlouhém období úplného zákazu. Kromě toho několik faktorů, jako je integrita lékařského povolání a ochrana lidského života v širším smyslu, hovořilo proti dalšímu uvolňování právních předpisů v této oblasti ...

165. Soud ve shodě s maďarským Ústavním soudem bere na vědomí vyvíjející se povahu právních úprav regulujících PAD, což potvrzují i nedávné trendy ... Považuje také za pochopitelné, že si stěžovatel přeje, aby maďarský zákonodárce přezkoumal nezbytnost absolutního zákazu asistence při spáchání sebevraždy ve světle nedávného právního vývoje v jiných zemích. Vláda totiž nezpochybnila, že s výjimkou rozhodnutí Ústavního soudu z roku 2003 nebyl absolutní zákaz asistence při spáchání sebevraždy vnitrostátními orgány nijak podstatně přezkoumán. Soud však nepovažuje za vhodné přikládat tomuto prvku rozhodující význam. V této souvislosti znovu připomíná, že většina členských států Rady Evropy PAD nadále zakazuje. Ústavní soud bude mít navíc možnost tuto otázku znovu posoudit, pokud se na něj obrátí dotčený navrhovatel, který se bude snažit dosáhnout dekriminalizace PAD.

– Závěr

166. Soud zdůrazňuje, že otázka, kterou má v tomto případě posoudit, nespočívá v tom, zda by byla přijatelná jiná politika, například politika umožňující PAD, ale v tom, zda maďarské orgány při nalezení konkrétní rovnováhy mezi protichůdnými zájmy zůstaly v rámci svého značného prostoru pro uvážení (srov. například Hristozov a ostatní, cit. výše, bod 125). Na základě výše uvedeného Soud neshledal, že by maďarské orgány tento prostor překročily. Z toho vyplývá, že nedošlo k porušení čl. 8 Úmluvy.

167. V této souvislosti Soud připomíná, že Úmluva musí být vykládána a uplatňována ve světle současných podmínek. Potřeba vhodných právních opatření by proto měla být přezkoumávána s ohledem na vývoj v evropských společenstvích a v mezinárodních standardech lékařské etiky v této citlivé oblasti (srov. S. H. a ostatní, cit. výše, bod 118; a rozsudek ze dne 31. 1. 2023, Y. proti Francii, č. 76888/17, bod 91).

II. TVRZENÉ PORUŠENÍ ČL. 14 VE SPOJENÍ S ČL. 8 ÚMLUVY

168. Stěžovatel namítal, že byl vystaven diskriminaci, protože mu zákon neposkytoval možnost urychlit svou smrt, ačkoli takovou možnost poskytoval smrtelně nemocným pacientům, kteří byli závislí na život udržující léčbě. Odvolával se na čl. 14 ve spojení s čl. 8 Úmluvy. Prvně zmíněné ustanovení zní takto:

„Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení.“

(...)

B. Věcné posouzení

(...)

2. Posouzení Soudu

173. Podle ustálené judikatury Soudu musí pro vznik otázky na základě čl. 14 existovat rozdíl v zacházení s osobami ve srovnatelných nebo relevantně podobných situacích, pokud jde o požívání práv a svobod chráněných ostatními hmotněprávními ustanoveními Úmluvy a Protokolů k ní. Takové rozdílné zacházení je diskriminační, pokud nemá objektivní a rozumné ospravedlnění, jinými slovy, pokud nesleduje legitimní cíl nebo pokud neexistuje rozumný vztah proporcionality mezi použitými prostředky a sledovaným cílem. Smluvní stát má prostor pro uvážení při posuzování, zda a do jaké míry rozdíly v jinak podobných situacích odůvodňují odlišné zacházení. Pojem diskriminace ve smyslu čl. 14 zahrnuje rovněž případy, kdy se s určitou osobou nebo skupinou osob zachází bez řádného odůvodnění méně příznivě než s jinými, přestože příznivější zacházení nevyžaduje Úmluva. Pokud jde o důkazní břemeno ve vztahu k čl. 14 Úmluvy, Soud rozhodl, že jakmile stěžovatel prokáže rozdílné zacházení, je na vládě, aby prokázala, že toto rozdílné zacházení bylo odůvodněné (viz rozsudek velkého senátu ze dne 24. 1. 2017, Khamtokhu a Aksenchik proti Rusku, č. 60367/08 a 961/11, body 53, 64 a 65; a rozsudek velkého senátu ze dne 24. 5. 2016, Biao proti Dánsku, č. 38590/10, body 88–90 a 92).

174. Soud bere na vědomí argument vlády, že RWI a PAD jsou ve své podstatě odlišná jednání, pokud jde o jejich příčinu a záměr (viz výše bod 172), a že stěžovatel nemůže být srovnáván s osobami, jejichž život závisí na život udržující léčbě (viz výše bod 171). Soud však není

povinen rozhodovat o těchto sporných otázkách, neboť údajný rozdíl v zacházení má v každém případě objektivní a rozumné odůvodnění. Jako další předběžnou poznámku je třeba uvést, že stěžovatel rovněž namítal, že smrtelné onemocnění, jakožto podmínka pro využití RWI, není v zákoně definováno ... Soud konstatuje, že zákon o zdravotní péči hovoří o závažném onemocnění vedoucím v krátké době ke smrti ... Ačkoli zákon o zdravotní péči tuto dobu blíže nespecifikuje, Soud to nepovažuje za zvlášť důležité, zejména vzhledem k tomu, že hlavní argument stěžovatele je založen na skutečnosti, že se očekává, že bude potřebovat nepřetržitou život udržující léčbu, pokud vůbec, až v samotném závěrečném stádiu svého onemocnění.

175. Soud poznamenává, že právo odmítnout nebo požádat o přerušení nechtěné lékařské péče je neodmyslitelně spojeno s právem na svobodný a informovaný souhlas s lékařským zákrokem, které je široce uznáváno a podporováno lékařskou profesí a je rovněž stanoveno v Oviedské úmluvě (... viz také rozsudek ze dne 13. 4. 2023, Mayboroda proti Ukrajině, č. 14709/07, bod 52; a rozsudek ze dne 8. 3. 2022, Reyes Jimenez proti Španělsku, č. 57020/18, body 29 a 30). Tento názor Soud rovněž soustavně opakuje v souvislosti se situacemi, kdy by odmítnutí určitého zacházení mohlo vést k fatálnímu následku (viz Pretty, cit. výše, bod 63; rozsudek ze dne 8. 11. 2011, V. C. proti Slovensku, č. 18968/07, bod 105; a rozsudek ze dne 10. 6. 2010, Jehovah's Witnesses of Moscow a ostatní proti Rusku, č. 302/02, bod 135). Je třeba uznat, že odmítnutí nebo ukončení léčby v situacích týkajících se ukončení života je předmětem zvláštního uvážení nebo regulace z důvodu potřeby zajistit mj. právo na život (viz body ... 130 a 171 výše); takové odmítnutí nebo ukončení léčby je však neodmyslitelně spjato s právem na svobodný a informovaný souhlas, nikoli s právem na poskytnutí asistence k ukončení života.

176. Soud dále poznamenává, že shledal odůvodněným, že Maďarsko zachovává absolutní zákaz asistované sebevraždy, a to mimo jiné s ohledem na rizika zneužití spojená s poskytováním PAD, která mohou přesahovat rizika spojená s RWI (viz výše uvedený bod 150); potenciální širší sociální důsledky PAD (viz výše uvedený bod 149); politická rozhodnutí spojená s jejím poskytováním (viz výše uvedené body 151, 157 a 161); a značný prostor pro uvážení, kterým v tomto ohledu státy disponují (viz výše uvedený bod 144). Podobné přesvědčivé důvody existují podle čl. 14 pro ospravedlnění údajně rozdílného zacházení s nevléčitelně nemocnými pacienty, kteří jsou závislí na život udržující léčbě, a pacienty, kteří na ní závislí nejsou a kteří v důsledku toho nemohou urychlit svou smrt odmítnutím takové léčby. Soud v této souvislosti poznamenává, že na rozdíl od situace týkající se PAD většina členských států povoluje RWI ... Kromě toho, jak bylo uvedeno výše, právo odmítnout nebo odvolat souhlas se zákroky v oblasti zdraví uznává i Oviedská úmluva, která naopak s ohledem na PAD žádné zájmy nechrání ... Soud se proto domnívá, že tvrzený rozdíl v zacházení s výše uvedenými dvěma skupinami smrtelně nemocných pacientů je objektivně a rozumně odůvodněný.

177. Z toho vyplývá, že nedošlo k porušení čl. 14 ve spojení s čl. 8 Úmluvy.

III. DALŠÍ TVRZENÁ PORUŠENÍ ÚMLUVY

178. Nakonec stěžovatel v podstatě zopakoval námitky vznesené v kontextu čl. 8 v souvislosti s čl. 3 a 9, a to jak samostatně, tak ve spojení s čl. 14 Úmluvy. Namítal, že neposkytnutí přístupu k PAD ho vystavilo zacházení, které je v rozporu s čl. 3 Úmluvy, a dále na základě čl. 9 tvrdil, že neposkytnutí přístupu k PAD mu znemožnilo důstojnou smrt, která je základním prvkem jeho náboženského a filozofického přesvědčení.

179. V rozsahu, v jakém výše uvedené námitky nejsou pouhým opakováním námitek vznesených podle čl. 8, posuzovaného samostatně a ve spojení s čl. 14, Soud s ohledem na svá zjištění ve věci Pretty (cit. výše, body 53–56 a 82–83) a na stěžovatelova podání v tomto případě konstatuje, že nevyvolávají žádné zdání porušení. Z toho vyplývá, že tyto námitky jsou zjevně neopodstatněné a musí být zamítnuty v souladu s čl. 35 odst. 3 písm. a) a odst. 4 Úmluvy.

VÝROK

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD:

1. *Prohlašuje* většinou hlasů stížnost podle čl. 8 posuzovaného samotně a stížnost podle článku 14 ve spojení s čl. 8 za přijatelnou;
2. *Prohlašuje* jednomyslně, že zbytek stížnosti je nepřijatelný;
3. *Rozhoduje* šesti hlasy ku jednomu, že nedošlo k porušení čl. 8 Úmluvy posuzovaného samostatně;
4. *Rozhoduje* šesti hlasy ku jednomu, že nedošlo k porušení čl. 14 ve spojení s čl. 8 Úmluvy.

(...)

(Zpracovala Mgr. Jana Zápotocká)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA

DRUHÁ SEKCE

9. 4. 2024

VĚC E. L. proti LITVĚ (rozsudek ve věci E. L. proti Litvě, stížnost č. 12471/20)

Pozitivní závazky států vést účinné vyšetřování v případech hájitelného tvrzení o sexuálním zneužívání

Dotčené články Úmluvy:
čl. 3

Odkazy na českou právní úpravu:

§ 1 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
§ 101 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
§ 102 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
§ 105 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
§ 2 odst. 5 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
§ 20 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)

Klíčová slova:

oběť trestného činu – pozitivní závazky – účinné vyšetřování – znalec/znalecký posudek

Autorský komentář:

předkládaném rozsudku se Soud zabýval tvrzením stěžovatele, že vnitrostátní orgány, které po provedení šetření rozhodly o zastavení trestního řízení, účinně nesplnily svůj pozitivní závazek vyplývající z čl. 3 Úmluvy ve vztahu k tvrzenému sexuálnímu násilí, jehož měl být obětí. Posuzoval konkrétně, jestli k jeho porušení nedošlo tím, že vnitrostátní orgány neprovedly psychiatrické a psychologické vyšetření stěžovatele jako údajné oběti. Při svém rozhodování navázal na předcházející judikaturu, z níž poukázal zejména na věc X. a ostatní proti Bulharsku (rozsudek velkého senátu ze dne 2. 2. 2021, č. 22457/16, bod 213), v níž upozornil, že vnitrostátní orgány musí jednat v souladu se závazkem vést podrobné vyšetřování již od okamžiku, kdy obdrží hájitelné tvrzení o sexuálním zneužívání. Jejich povinnosti přitom nejsou omezeny na vyhovění požadavkům oběti nebo čekání na její iniciativu při provádění procesních úkonů. Odkázal rovněž na věc S. Z. proti Bulharsku (rozsudek ze dne 3. 3. 2015, č. 29263/12, bod 50), v níž vnitrostátní orgány kritizoval za to, že nesledovaly všechna vodítka, která vyplynula z vyšetřování, i když poškozený nenapadl rozhodnutí o zastavení trestního řízení. Dovodil pak povinnost vnitrostátních orgánů provést psychologické vyšetření bez zbytečného odkladu a bez čekání na to, až stěžovatel sám o takové vyšetření požádá (viz rozsudek ze dne 20. 2. 2024, M. G. proti Litvě, č. 6406/21, bod 110).

Soud na základě zmíněných východisek dospěl k závěru, že v posuzované věci sice vnitrostátní orgány přistoupily neodkladně k provedení řady procesních úkonů, které svědčí o jejich snaze věc objasnit, pochybily však v tom, že nezadaly znalecké psychiatrické a psychologické

vyšetření stěžovatele. Jeho význam při objasňování věci je přitom širší, než jaký mu přisuzovala vláda ve svém vyjádření. Při vědomí toho, že při rozhodování o rozsahu dokazování je nezbytné posoudit dvě otázky (účinného vyšetřování tvrzeného zneužívání na straně jedné a vyžadované ochrany oběti na straně druhé), dospěl k závěru, že čl. 3 Úmluvy byl v posuzované věci porušen. Přihlédl k tomu, že to byl stěžovatel – nesoucí procesní status oběti – kdo si přál podstoupit znalecké zkoumání. Za dané situace Soud jako nejpodstatnější pro své rozhodnutí vyhodnotil to, že stěžovateli nebylo vnitrostátními orgány zodpovězeno, proč nebylo pro jejich rozhodnutí ve věci nezbytné přibrání znalců z oborů psychiatrie a psychologie. Opomenutí nadřízeného státního zástupce a soudů obou stupňů výslovně se vyjádřit k nezbytnosti tohoto důkazu navzdory námitkám stěžovatele Soud vyhodnotil jako selhání státu v jeho povinnosti účinně vyšetřit špatné zacházení, kterému byl stěžovatel údajně vystaven.

Rozhodnutí Soudu představuje další vodítko pro orgány činné v trestním řízení, jak postupovat při objasňování případů podezření na sexuální zneužívání dětí. Součástí pozitivních závazků plynoucích z čl. 3 Úmluvy je vedení trestního řízení vnitrostátními orgány způsobem zohledňujícím nejlepší zájem dítěte a jeho zvláštní zranitelnost. V této souvislosti Soud konstatuje, že v případech sexuálního zneužívání dětí musí být pozitivní závazky plynoucí z čl. 3 Úmluvy interpretovány ve světle povinností vyplývajících z dalších mezinárodních instrumentů, jmenovitě z Úmluvy Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání (Lanzarotská úmluva, vyhlášená pod č. 59/2016 Sb. m. s., viz zejm. čl. 30, 31 a 35).

Z požadavku na zabránění sekundární viktimizace oběti vyvstává pro orgány činné v trestním řízení úkol postupovat při objasňování věci koncentrovaně. Ke zpracování nezbytných znaleckých posudků týkajících se oběti by proto měly přistupovat bez prodlení. V případě, že nějakému důkaznímu návrhu nevyhoví, měly by v rozsahu odpovídajícím významu takového důkazu svůj procesní postup odůvodnit (viz rozsudek velkého senátu ze dne 18. 12. 2018, Murtazaliyeva proti Rusku, č. 36658/05, bod 164).

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatel, narozený v roce 2006, žil od roku 2008 v dětském domově, a to až do roku 2013, kdy se přestěhoval k V. T., která se stala jeho poručnící. Stěžovatel se jí následně svěřil, že byl v době svého pobytu v dětském domově sexuálně zneužíván třemi staršími chlapci – A. K., K. S. a A. D. Sdělil jí také, že o zneužívání informoval ředitelku ústavu E., která je potrestala odebráním přístupu k počítači. Na základě podání V. T. učiněného u orgánu péče o dítě policie dne 26. 11. 2018 zahájila úkony trestního řízení.

Státní zástupce požádal soud o nařízení a poté o prodloužení odposlechu E. Vyplynulo z nich, že s chlapci opakovaně komunikovala, užívali kódy a začali se také častěji stýkat. Nařízen byl také odposlech chlapců. Všichni čtyři, E. a tři chlapci označení stěžovatelem, byli vyslechnuti jako zvláštní svědci (s právy podezřelých), přičemž chlapci popřeli, že by se sexuálního zneužívání dopustili, a E. uvedla, že za ní byl stěžovatel pouze kvůli bagatelní věci. Na základě žádosti vyšetřovatele byl stěžovatel od 15. do 18. 1. 2019 umístěn na tři dny do Dětského asistenčního centra, kde byl vyšetřen psychologem. Ten dospěl k závěru o důvodném podezření, že stěžovatel byl vystaven sexuálnímu zneužívání. Dále bylo provedeno stěžovatelovo lékařské vyšetření, podle něhož nebyly zjištěny známky, že by byl stěžovatel podroben análnímu styku. Vyslechnuty byly všechny osoby, které žily nebo pracovaly v dětském domově, nebo mohly být se skutkem nějak spojeny. Stěžovatel dne 16. 1. 2019 při výslechu vyšetřujícím soudcem za

účasti státního zástupce, právníka, psychologa z Dětského asistenčního centra a zástupce orgánu péče o dítě zopakoval, co sdělil své poručnici.

Po zhodnocení materiálu shromážděného v přípravném řízení státní zástupce dospěl k závěru, že nebyly získány žádné konkrétní informace o zakázaném sexuálním jednání či obtěžování. Rozhodl proto o zastavení trestního řízení. Stěžovatel zastoupený svojí poručnicí podal proti tomuto rozhodnutí stížnost, že vyšetřování nebylo dostatečně podrobné a nebyly zjištěny všechny relevantní skutečnosti. Argumentoval, že vyšetřování bylo v rozporu s judikaturou litevského Nejvyššího soudu, neboť nebyl vypracován psychiatrický a psychologický znalecký posudek. Dodal, že rozhodnutí o zastavení trestního řízení vycházelo převážně z výpovědí těch, kteří měli být z protiprávního jednání podezřelí, a osob, které nesplnily svoji povinnost tomu zabránit, a tedy měly jasný motiv k nepravdivé výpovědi. Ohradil se také proti samotnému odůvodnění rozhodnutí, které se věnovalo pouze skutečnostem svědčícím pro zastavení řízení, zatímco ignorovalo další zjištěné okolnosti. Vedoucí státní zástupce stížnost odmítl s tím, že bylo vedeno podrobné vyšetřování a shromážděny všechny potřebné důkazy. Odkázal na zásadu *in dubio pro reo* a upozornil, že je na rozhodnutí státního zástupce, jaké procesní úkony budou provedeny.

Stěžovatel se proti rozhodnutí vedoucího státního zástupce odvolal k okresnímu soudu a žádal obnovení vyšetřování. Přestože použil obdobnou argumentaci jako ve svém prvním oprávněm prostředku, soud odvolání zamítl, aniž by se vypořádal s námitkou nezbytnosti vypracování znaleckého posudku. Ve své podstatě se omezil na konstatování že, je na rozhodnutí státního zástupce, zda jsou shromážděné důkazy dostatečné pro závěr, že byl spáchán trestný čin. Vyšetřující soudce proto mohl posoudit, zda bylo vyšetřování dostatečně zevrubné, nemohl však státnímu zástupci uložit, jaké procesní úkony má provést. Soud souhlasil s odůvodněními státních zástupců a uzavřel, že ve věci s výjimkou výpovědi stěžovatele absentuje objektivní důkaz o spáchání trestného činu.

Proti tomuto rozhodnutí podal stěžovatel odvolání ke krajskému soudu založené na stejné argumentaci, přičemž upozornil, že okresní soud se nezabýval námitkou o nezbytnosti vypracování znaleckého posudku. Krajský soud odvolání zamítl a potvrdil napadené rozhodnutí. Rozhodnutí o zastavení řízení vyhodnotil jako důvodné a dodal, že nemělo smysl činit další procesní úkony navrhované stěžovatelem, protože nemohly přinést žádné nové informace.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

I. TVRZENÉ PORUŠENÍ ČLÁNKU 3 ÚMLUVY

31. Stěžovatel namítl, že vnitrostátní orgány účinně nesplnily svůj pozitivní závazek podle čl. 3 Úmluvy ve vztahu k tvrzenému sexuálnímu násilí, jehož měl být obětí. Ustanovení zní následovně:

„Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.“

A. K přijatelnosti

1) Tvrzení stran

32. Vláda uvedla, že stížnost je zjevně neopodstatněná. Stěžovatel nesouhlasil.

2) Posouzení Soudem

33. Soud shledává, že stížnost není zjevně neopodstatněná, ani nepřijatelná z jiného důvodu uvedeného v čl. 35 Úmluvy. Musí být proto prohlášena za přijatelnou.

B. K věci samé

1) Tvrzení stran

a) Stěžovatel

34. Stěžovatel namítl, že litevské orgány účinně nesplnily svůj pozitivní závazek ve vztahu k údajnému sexuálnímu násilí, jehož byl obětí.

35. Uvedl, že litevský Nejvyšší soud zastává ustálený, konzistentní a všeobecný názor o významu a nezbytnosti psychiatrických a psychologických znaleckých posudků v případech týkajících se možného sexuálního zneužívání nezletilých. Podle jeho jednoznačného názoru jsou znalecké posudky v takových případech jedněmi z nejdůležitějších důkazů a naznačil, že musí být vypracovány. Vláda se přesto snaží jejich důležitost popřít. Aby snížila důkazní význam těchto znaleckých posudků, argumentovala, že jejich účelem je pouze osvětlení současného duševního stavu zkoumaného: jestli chápal podstatu jednání, kterému byl vystaven, a mohl se bránit, nebo zda o tom může přiměřeně svědčit. Pominula však ostatní účely znaleckého zkoumání. To ve skutečnosti může odpovědět na řadu otázek relevantních pro vyšetřování těchto případů, včetně toho, zda sexuální zneužívání dítěte mělo za následek poškození zdraví v psychologickém či psychiatrickém smyslu a zda lze tento následek přičíst konkrétnímu pachateli.

Stěžovatel dodal, že znalecké posudky tímto způsobem poskytují jasný a objektivní důkaz o spáchaném trestném činu. Jejich závěry a další důkazy mají úzkou spojitost s vlastním svědectvím oběti a vytváří základ nejen pro trestní vyšetřování, ale také pro následné odsouzení. Opakovaně to podle stěžovatele zdůraznil i Nejvyšší soud (odkázal na několik jeho rozhodnutí v trestních věcech týkajících se sexuálního zneužívání, včetně těch, jejichž oběti byly nezletilé, např. č. 1A-27-300/2015, č. 1-20-581/2016, č. 1A-88-483/2017 a č. 1-116-966/2018).

36. Připomenul, že psycholog v Dětském asistenčním centru zjistil, že stěžovatelovy reakce naznačují, že mohl být obětí sexuálního zneužívání. Navzdory tomu státní zástupkyně, která nebyla specialistou ani odbornicí, uzavřela na základě vlastního uvážení, že stěžovatel nebyl v rozhodné době zjevně traumatizován (viz bod 15). Orgány činné v přípravném řízení pak rozhodly, že zjištění psychologa nebyla dostatečně podložena – navzdory jeho závěru o přítomnosti indicií, že stěžovatel byl sexuálně zneužíván – a nejenže nepodnikly další kroky k prověření tohoto závěru, aby ho mohly potvrdit či vyvrátit (např. žádost soudu o nařízení vypracování psychiatrického a psychologického 37. znaleckého posudku), ale dokonce zastavily celé vyšetřování.

Stěžovatel dále považuje za irelevantní argument vlády, že ani on, ani jeho zástupci, nenavrhli vypracování psychiatrického a psychologického znaleckého posudku (viz bod 41 *in fine* dále). Stěžovatel ani jeho zástupci totiž před samotným rozhodnutím o zastavení vyšetřování nevěděli, že k tomu má dojít, nebo že předtím nebude vypracován znalecký posudek. Bez ohledu na to stěžovatel od svého prvního procesního podání, kterým brojil proti rozhodnutí o zastavení vyšetřování, upozorňoval na potřebu vypracování takového znaleckého posudku.

38. Přestože vláda ve svém vyjádření odkazovala na několik případů, v nichž Nejvyšší soud uvedl, že vyšetření odborníky na forenzní psychiatrii a psychologii není nezbytné (trestní věci č. 2K-107/2012 a č. 2K-370/2014, viz bod 42 dále), tyto nejsou relevantní, neboť v nich soudy nezpochybnilly věrohodnost svědectví obětí. Vyjádřeno jinými slovy, ve věcech odkazovaných vládou byly důkazní prostředky shromážděné ve spise dostatečné pro rozhodnutí soudu, že se trestný čin stal a že ho spáchal obviněný, a soud proto nepovažoval doplnění dokazování znaleckým posudkem za nezbytné. Naproti tomu ve stěžovatelově případě bylo vyšetřování zastaveno, protože nebyly shromážděny dostatečné důkazy, což samo o sobě znamená, že mělo být přistoupeno k doplnění dokazování nařízením vypracování znaleckého posudku.

b) Vláda

39. Vláda uvedla, že stát splnil své pozitivní procesní závazky podle čl. 3 Úmluvy. Přípravné řízení bylo zahájeno bez zbytečného odkladu, relevantní osoby byly vyslechnuty, byly získány závěry lékařského a psychologického specialisty a byla schválena donucovací procesní opatření vůči osobám, které údajně trestný čin spáchaly, nebo které o něm údajně věděly. Nicméně poté, co státní zástupkyně učinila všechna opatření, která měla ze zákona k dispozici, nebyly shromážděny žádné objektivní důkazy potvrzující, že byl spáchán trestný čin – s výjimkou vlastního svědectví stěžovatele, které však nebylo dostatečně podrobné a konkrétní.

40. Ve vztahu ke stěžovatelově námitce, že před rozhodnutím o zastavení vyšetřování nebylo nařízeno vypracování znaleckého posudku, vláda odkázala na čl. 208 trestního řádu (viz bod 28) a na Seznam oborů znaleckého zkoumání a úkolů, jimiž se mají podle svého oboru zabývat (viz bod 29).

41. Vláda dále uvedla, že vypracování znaleckého posudku může být nařízeno kdykoli během přípravného řízení, pokud to bude nezbytné. Článek 209 trestního řádu proto stanovuje právo státního zástupce – nikoli povinnost – podat soudci činnému v přípravném řízení žádost, aby přibral znalce k vypracování psychiatrického a psychologického znaleckého posudku. V této souvislosti vláda poznamenala, že stěžovatel během přípravného řízení neučinil žádné odůvodněné podání o nezbytnosti vypracování psychiatrického a psychologického posudku.

42. Vnitrostátní judikatura týkající se případů sexuálního zneužívání dětí podle vlády v zásadě neobsahuje žádné pokyny o nezbytnosti (povinnosti) nařízení vypracování psychiatrického a psychologického znaleckého posudku. Například ve věci č. 2K-107/2012 Nejvyšší soud uvedl, že využití znalostí odborníků a specialistů je nezbytné v trestních řízeních, v nichž by bylo bez takové odbornosti nemožné zjistit relevantní okolnosti. V citovaném případě však nebylo nutné vyhovět žádosti odvolatele (odsouzeného) o odborné vyšetření oběti, neboť soudy nižších stupňů neměly při hodnocení okolností případu žádné pochybnosti o věrohodnosti jejího svědectví.

V případě č. 2K-370/2014 namítal odsouzený krom jiného, že jeho žádosti o komplexní forenzní psychiatrické a psychologické vyšetření obětí, aby bylo zjištěno jejich vnímání povahy a smyslu jeho jednání a přezkoumána věrohodnost jejich výpovědí, bylo vyhověno až odvolacím soudem. Nejvyšší soud judikoval, že trestní řád nestanovuje soudům povinnost vyhovět všem žádostem stran, včetně těch o vypracování znaleckých posudků. Takovým žádostem musí být vyhověno v případech, kdy je pravděpodobné, že povedou ke zjištění nových skutečností, které by mohly být relevantní pro výsledek případu nebo by mohly poskytnout další podrobnosti.

43. Vláda uvedla, že závěry specialisty na psychologii byly pro přípravné řízení dostatečně podrobné a významné. Krom toho k nim dospěl kvalifikovaný psycholog se statutem specialisty podle čl. 89 trestního řádu a zkušenostmi s prací s nezletilými. Státní zástupkyně jeho závěry hodnotila v kontextu s ostatními důkazy shromážděnými během vyšetřování. Za daných okolností však neshledala důvody hodnotit psychologovy závěry jako nezpochybnitelné či potvrzující stěžovatelovo svědectví, především když byly založeny na pravděpodobnosti a předloženy jako domněnky (viz bod 16).

44. Zdůraznila dále, že psychiatrické a psychologické znalecké vyšetření není přezkumem pravdy. Jeho účel je odlišný – posoudit duševní stav vyšetřovaného. Ve stěžovatelově případě nepřinesly psychologovy závěry, a ani jiné informace shromážděné během vyšetřování v přípravném řízení, zjištění vyvolávající pochybnosti o stěžovatelově duševním stavu. Nevznikly rozumné pochybnosti o jeho schopnosti pochopit relevantní okolnosti, ani o relevanci jeho svědectví. Státní zástupkyně zhodnotila, že nezletilý nebyl ve zjevném posttraumatickém stavu. Vláda proto trvá na svém postoji, že nebylo možné dospět k závěru, že pro odůvodněné rozhodnutí vyšetřujících orgánů o dalším postupu ve vyšetřování bylo nezbytné vypracování psychologického a psychiatrického znaleckého posudku stěžovatele.

45. Uzavřela proto, že s ohledem na dlouhou dobu, která uplynula od údajného trestného činu, bylo vyšetřování vedeno podrobně a byly shromážděny všechny nezbytné informace. Avšak kromě výpovědi samotného stěžovatele nebyl získán žádný důkaz, který by naznačoval, že došlo k sexuálnímu zneužívání. Další procesní postup požadovaný stěžovatelem, konkrétně vypracování psychiatrického a psychologického znaleckého posudku, by nepřinesl další relevantní informace, ani nezměnil výsledek vyšetřování. Orgány činné v trestním řízení proto řádně splnily povinnost reagovat na oznámení údajného sexuálního zneužívání nezletilého, podrobně ho prošetřit a zjistit okolnosti možného protiprávního jednání a totožnost osob, které se ho mohly dopustit.

2) Posouzení Soudem

a) Obecné zásady

46. Vzájemně propojené pozitivní závazky států vyplývající z hájitelného tvrzení o špatném zacházení byly shrnuty v rozsudku ze dne 26. 5. 2020, Munteanu proti Moldavsku, č. 34168/11, bod 62). Patří mezi ně:

a) povinnost stanovit a aplikovat v praxi vhodný právní rámec garantující ochranu proti špatnému zacházení soukromými osobami,

b) povinnost přijmout opatření, která lze rozumně očekávat a která mají zabránit skutečnému a bezprostřednímu riziku špatného zacházení, o němž vnitrostátní orgány věděly nebo vědět měly a

c) povinnost vést účinné vyšetřování hájitelného tvrzení o špatném zacházení (viz rozsudek ze dne 12. 6. 2008, Bevacqua a S. proti Bulharsku, č. 71127/01, bod 65; rozsudek ze dne 6. 2009, Opuz proti Turecku, č. 33401/02, body 144–155 a 162–165; rozsudek ze dne 28. 5. 2013, Eremia proti Moldavsku, č. 3564/11, body 49–52 a 56; rozsudek ze dne 2. 3. 2017, Talpis proti Itálii, č. 41237/14, body 100–106; rozsudek ze dne 23. 5. 2017, Bălșan proti Rumunsku, č. 49645/09, bod 57; a rozsudek ze dne 9. 7. 2019, Volodina proti Rusku, č. 41261/17, body 76 a 77). Obecně řečeno, první dva aspekty těchto pozitivních závazků jsou považovány za

“hmotné”, zatímco třetí aspekt odpovídá pozitivnímu procesnímu závazku státu (viz rozsudek velkého senátu ze dne 2. 2. 2021, X a ostatní proti Bulharsku, č. 22457/16, bod 178). Procesní závazky států byly shrnuty v bodech 184–190 citovaného rozsudku.

b) Použití obecných zásad na projednávanou věc

47. Soud poznamenává, že orgány péče o dítě podaly v roce 2018 na základě výpovědi V. T., poručnice stěžovatele, oznámení na policii o závažných činech sexuálního zneužívání stěžovatele, k němuž mělo dojít několik let předtím v dětském domově, kde v té době bydlel. Toto oznámení představovalo hájitelné tvrzení o špatném zacházení, které aktivovalo závazek provést vyšetřování splňující požadavky čl. 3 (viz X a ostatní proti Bulharsku, cit. výše, body 200 a 201).

48. Státní zástupkyně v reakci na oznámení orgánů péče o dítě neprodleně zahájila a vedla vyšetřování v přípravném řízení. Vyšetřování směřovalo ke zjištění okolností možného protiprávního jednání – relevantních osob, včetně možných pachatelů trestného činu a dalších s ním spojených. Nalezení a vyslechnutí jako zvláštní svědci byli A. K., K. S., A. D. [pozn. překladatele: chlapci, kteří se měli dopustit sexuálního zneužívání stěžovatele] a ředitelka dětského domova, E. (viz body 7, 9 a 10). Dále byl na základě žádosti státní zástupkyně povolen odposlech těchto čtyř osob, který byl následně prodloužen, když státní zástupkyně shledala, že tito zvláštní svědci začali komunikovat častěji a kódovaně (viz bod 8).

Soud dále shledává, že orgány činné v trestním řízení vyslechly stěžovatele (viz body 10 a 13) a obstaraly vyjádření specialistů. Prvním bylo lékařské vyjádření, podle něhož nebyla na stěžovatelově těle nalezena žádná nevysvětlitelná zranění, která by ukazovala na sexuální násilí (viz body 12 a 15). Druhým bylo vyjádření psychologa z Dětského asistenčního centra, kde stěžovatel podstoupil vyšetření na základě pokynů orgánů činných v trestním řízení (viz bod 11). Vzhledem k tomu nemůže Soud do tohoto bodu shledat, že vnitrostátní orgány nevynaložily skutečnou snahu vést účinné vyšetřování, které by vyhovovalo procesním požadavkům čl. 3 Úmluvy.

49. Bez ohledu na to však musí Soud zvážit ostatní aspekty trestního řízení, které považuje za nedostatečné.

50. Soud shledává, že rozsah šetření provedeného státními zástupci se v několika případech zdá omezen pouze na vyslyšení verze události podané domnělými pachateli (viz body 15 a 20). Stěžovatel na to upozornil již během trestního řízení (viz bod 18). Argumentoval také, že kdyby byla zastavena všechna vyšetřování, v nichž se pachatel nepřiznal, žádné vyšetřování by nikdy nepřineslo výsledky (viz bod 21).

51. Základním sporem mezi stranami, v němž spočívá celý případ, se zdá být skutečnost, že státní zástupce a/nebo soud nenařídili vypracování psychiatrického a psychologického znaleckého posudku na stěžovatele.

52. Vláda vinila stěžovatele, že neprojevil iniciativu a nenavrhoval jeho vypracování během vyšetřování v přípravném řízení (viz bod 41 *in fine*). Lze tomu rozumět tak, že vláda argumentuje, že když stěžovatel tento návrh nevnesl, bránilo to orgánům činným v přípravném řízení, aby soudu návrh vznesly samy. Soud nemůže takový názor přijmout (viz obdobně Volodina, cit. výše, bod 99, ve vztahu k povinnosti vnitrostátních orgánů vyšetřovat případy domácího násilí z vlastní iniciativy jako věc veřejného zájmu a potrestat ty, kteří jsou za takové

jednání odpovědní). Soud také v této souvislosti připomíná argument stěžovatele, že se o rozhodnutí nenařídít vypracování psychiatrického a psychologického znaleckého posudku dozvěděl až poté, co bylo přípravné řízení zastaveno (viz bod 37).

53. Soud také bere v úvahu judikaturu Nejvyššího soudu, na niž odkázal stěžovatel, podle níž v případech týkajících se sexuálního zneužívání nezletilých zpravidla chybí svědci a závěry psychologického a psychiatrického posudku tudíž představují v těchto případech důležitý důkaz (viz bod 21). Dále shledává, že v projednávaném případě nebyla výpověď oběti (a její poručnice zprostředkující její výpověď) jediným důkazem o údajném sexuálním trestném činu; možnost, že stěžovatel mohl být obětí sexuálního násilí byla naznačena psychologem ze specializovaného Dětského asistenčního centra (viz bod 11). Bohužel se zdá, že tento závěr byl státní zástupkyní bagatelizován (viz bod 16), což bylo do jisté míry uznáno i vládou (bod 43) a kritizováno stěžovatelem (viz bod 36).

54. Zdá se také, že podle vlády běžně soudy přibírají znalce k vypracování psychologického a psychiatrického znaleckého posudku za odlišných okolností – například, když je nezbytné zjistit duševní stav nezletilého (viz bod 44). Soud nepovažuje za nezbytné na tento argument reagovat, poznamenává však následující. Zprvce měl v minulosti příležitost rozhodovat případy, v nichž byl psychologický a psychiatrický posudek vyžádaný soudem uznán jako relevantní důkaz (viz rozsudek ze dne 12. 6. 2018, T. K. proti Litvě, č. 14000/12, body 19 a 99; a rozsudek ze dne 29. 10. 2019, Stankūnaitė proti Litvě, č. 67068/11, body 21 a 22). Zadržet, jak již bylo zmíněno, byla Nejvyšším soudem uznána vypovídající hodnota tohoto důkazu v případech týkajících se sexuálního zneužívání (viz body 17 a 35 *in fine*). Zatřetí, jak poukázal stěžovatel, se judikatura odkazovaná vládou skutečně týká odlišných okolností – námitky odsouzeného, že nebyl vypracován psychologický znalecký posudek oběti za situace, kdy byly ostatní shromážděné důkazy dostatečné pro odsouzení (viz bod 42). V projednávaném případě to byl však stěžovatel – nesoucí procesní status oběti – kdo si přál podstoupit znalecké zkoumání za situace, kdy nebyly dosud shromážděné důkazy podle mínění státní zástupkyně dostatečné (viz body 16, 17 a 21). Začtvrté, a to je nejdůležitější, nebyla otázka, zda bylo nezbytné, aby soud přibral znalce z oborů psychologie a psychiatrie, přezkoumána ani jinak zodpovězena nadřízeným státním zástupcem či soudy obou instancí. Vnitrostátní soudy se zřejmě vytrvale schovávaly za zákonné ustanovení, podle něhož je výsadním právem státního zástupce rozhodnout, které vyšetřovací prostředky využije (viz body 20 a 23–26), než aby vynaložily úsilí vysvětlit stěžovateli, proč nebylo nezbytné opatřit psychiatrický a psychologický znalecký posudek. Soud shledává, že tento postoj zaujaly navzdory závěru psychologa, že mohlo dojít k sexuálnímu násilí, a přiznání samotné státní zástupkyně, že se čtyři osoby označené za zvláštní svědky začaly stýkat častěji, a to možná s cílem sladit své verze události (viz body 8 a 11).

55. Soud si je vědom potřeby chránit údajné oběti sexuálního zneužívání, především ty nezletilé, před opakovanými procesními úkony, které mohou vést k sekundární viktimizaci a další traumatizaci, jakož i z toho vyplývající povinnosti vnitrostátních orgánů vyvážit potřebu účinného vyšetřování tvrzeného zneužívání na straně jedné a vyžadovanou ochranu obětí takového jednání na straně druhé (jak vyplývá mimo jiné z čl. 30 a 35 Úmluvy Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání, známé také jako Lanzarotská úmluva). Soud nadto připomíná, že vnitrostátní vyšetřovací orgány a soudy jsou v mnohem lepším postavení, aby provedly takové vyvážení, a aby dále zhodnotily komplexně a ve světle potřeby ochrany zranitelných obětí, zda je nutné činit ve vyšetřování další kroky.

56. Soud se však přesto musí ujistit, že vyšetřovací kroky učiněné ve stěžovatelově případě podporují při posouzení jako celek závěr, že bylo vedeno vyšetřování, které zahrnovalo sérii účinných opatření (viz bod 46). Soud v tomto ohledu souhlasí s vládou, že bylo provedeno několik včasných a vhodných úkonů. Ve světle shora uvedeného – především neochoty vnitrostátních orgánů opatřit vypracování psychiatrického a psychologického znaleckého posudku ve spojitosti s údajným sexuálním zneužíváním stěžovatele v dětském domově (srov. rozsudek ze dne 7. 2. 2023, B proti Rusku, č. 36328/20, body 63–67) a opomenutí nadřízeného státního zástupce a soudů obou stupňů výslovně se vyjádřit k nezbytnosti tohoto důkazu navzdory k tomu vzneseným námitkám stěžovatele – Soud nicméně shledává, že za těchto okolností tohoto konkrétního případu stát selhal ve své povinnosti účinně vyšetřit špatné zacházení, kterému byl stěžovatel údajně vystaven.

57. Došlo tudíž k porušení čl. 3 Úmluvy.

(...)

VÝROK

Z těchto důvodů Soud jednomyslně

1. *prohlašuje* stížnost za přijatelnou;
2. *rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 3 Úmluvy;

(...)

(Zpracovali JUDr. Ivo Kouřil a Mgr. Bc. Kamila Tokošová)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
VELKÝ SENÁT
24. 9. 2024
VĚC FABBRI A OSTATNÍ PROTI SAN MARINU
(rozsudek ve věci Fabbri a ostatní proti San Marinu,
stížnosti č. 6319/21, 6321/21 a 9227/21)

Nerozhodnutí o občanskoprávních nárocích uplatněných v trestním řízení zpravidla nevede k porušení práva na přístup k soudu

Dotčené články Úmluvy:
čl. 6

Odkazy na českou právní úpravu:
§ 11 odst. 1 písm. b) a § 43 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád
§ 34 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Klíčová slova:
přístup k soudu – promlčení/prekluze – trestní odpovědnost – zastavení řízení

Autorský komentář:

Velký senát se v nadepsaném rozsudku zabýval nekonzistentností judikatury Soudu, která se vyvinula v kontextu uplatňování občanskoprávních nároků v trestním řízení. Dřívější rozhodovací praxe totiž vedla ke vzniku rozsáhlé a roztříštěné judikatury, v níž byly obecné zásady použitelnosti čl. 6 Úmluvy na tyto případy často přizpůsobovány specifikům jednotlivých právních řádů. Tento stav velký senát považoval za neuspokojivý, a proto se zaměřil na sjednocení kritérií použitelnosti čl. 6 s cílem vytvořit soudržný a vyvážený přístup.

Podle Soudu takový přístup vyžaduje, aby stěžovatelům svědčilo vnitrostátním právem uznané hmotné občanské právo a možnost uplatnit je procesně v trestním řízení. Trestní řízení přitom musí být pro občanské právo určující a toto právo nesmí být aktivně uplatňováno souběžně u jiného soudu. Stěžovatelé zároveň musí jasně prokázat význam, který přikládají zajištění svého občanského práva, a musí ho uplatnit v souladu s principy vnitrostátního práva.

Právě setrvávání na tomto formálním kritériu se stalo ústředním bodem kritiky v připojeném společném částečně nesouhlasném stanovisku. V něm sedm soudců označilo formulovaný test použitelnosti čl. 6 za nedostatečně flexibilní a příliš striktní. Poukázali zejména na to, že takový přístup může být necitlivý k potřebám obětí trestných činů. Vyslovili se proto pro méně formalistický přístup, který by lépe vyvažoval právo na přístup k soudu a současně minimalizoval riziko přílišného formalismu. Cílem by dle nich mělo být přijetí testu použitelnosti, který by byl vůči konkrétní vnitrostátní právní úpravě neutrální.

Tento kontrast mezi většinovým a menšinovým názorem odráží napětí mezi dvěma přístupy k principu právního státu. Na jedné straně stojí názor, že princip právního státu může být přílišným formalismem v procesních otázkách narušen, neboť může bránit účinné ochraně práva na spravedlivý proces. Druhý názorový proud soudí, že dodržování formálních

procesních pravidel je zárukou řádného provádění principu právního státu. Protože však „neutrální“ přístup nebyl ve většinovém rozsudku velkého senátu přijat, je třeba přistupovat k použitelnosti čl. 6 ve světle formálních požadavků vnitrostátních právních řádů. To do značné míry limituje nekritické přejímání závěrů plynoucích z judikatury Soudu. Opomenutí tohoto rázu lze spatřovat i v řadě rozhodnutí Nejvyššího soudu, v nichž bylo například konstatováno, že pro zahájení rozhodné doby pro posuzování nepřiměřené délky řízení se poškozený nemusí připojit k trestnímu řízení se svým nárokem na náhradu škody. Tento závěr byl učiněn s odkazem na rozsudek ve věci Perez proti Francii, aniž by byla reflektována odlišnost francouzské a české právní úpravy.

Velký senát rovněž ve vztahu k otázce, zda nemožnost rozhodnout o občanskoprávním nároku v rámci trestního řízení představuje porušení práva na přístup k soudu, poukázal na existenci dvojí linie judikatury, kterou bylo třeba sjednotit.

V této souvislosti velký senát nejprve konstatoval, že zastavení trestního stíhání, mající za následek nemožnost rozhodnout o občanskoprávním nároku, zpravidla nevede k porušení práva na přístup k soudu, pokud se zastavení zakládá na zákonných důvodech, které nejsou uplatňovány svévolně nebo nepřiměřeně, a pokud měl stěžovatel k dispozici alternativní prostředek nápravy. Připustil však, že ve výjimečných případech, kdy je zákonné zastavení trestního stíhání důsledkem závažné dysfunkce vnitrostátního systému, může být Soud po posouzení jednání stěžovatele povolán, aby zhodnotil dostupnost jakékoli jiné alternativy, kterou má stěžovatel k dispozici, a určil tak, zda nebyla dotčena samotná podstata jeho práva.

Pakliže je zastavení trestního stíhání pouze částečně důsledkem závažné dysfunkce vnitrostátního systému, kdy stěžovatel k tomuto důsledku přispěl například svou nečinností či nedbalostí, postačí, že měl k dispozici jiný prostředek nápravy, aby bylo možné konstatovat, že podstata jeho práva nebyla dotčena. Naopak ve výjimečných případech, kdy je závažná dysfunkce vnitrostátního systému jediným nebo rozhodujícím důvodem zastavení trestního stíhání a kdy stěžovatel svědomitě uplatňoval své občanskoprávní nároky, by Soud mohl konstatovat, že stěžovatel měl legitimní očekávání, že o jeho nárocích bude rozhodnuto v trestním řízení a že by nebylo rozumné očekávat, že bude po zastavení trestního stíhání využívat jakýkoli dostupný občanskoprávní prostředek nápravy.

Rozsudek ve věci Fabbri tak vyzdvihuje význam aktivního přístupu stěžovatele při uplatňování občanskoprávních nároků. Při hodnocení porušení práva na přístup k soudu je proto třeba zohlednit nejen přispění stěžovatele k samotnému zastavení trestního stíhání, ale též jeho přispění k nemožnosti rozhodnout o občanskoprávním nároku v rámci takového trestního řízení.

(Zpracovali: Mgr. Patrik Provazník, JUDr. Pavel Simon)

SKUTKOVÝ STAV

Stížnosti stojící na pozadí rozsudku Fabbri a ostatní proti San Marinu jsou jen střípky většího obrazu dysfunkce vnitrostátního systému, která postihla zhruba 800 obdobných případů. Jejich podstatou bylo namítané porušení práva na přístup k soudu ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy v kontextu uplatňování občanskoprávních nároků v trestním řízení. Společným znakem napadaných řízení byla skutečnost, že v důsledku nečinnosti vnitrostátních orgánů došlo k promlčení trestní odpovědnosti, zastavení trestního stíhání, a tedy neprojednání těchto nároků.

Pro závěry velkého senátu se jako rozhodující ukázaly dvě skutečnosti.

V případě prvního stěžovatele a druhé stěžovatelky se jednalo o okolnost, že své občanskoprávní nároky neuplatnili v souladu s vnitrostátním právem, neboť nepodali formální žádost o přiznání postavení občanskoprávních účastníků trestního řízení, jak to vyžadoval sanmarinský trestní řád. Oba stěžovatelé si pouze vyhradili právo připojit se k jakémukoliv případnému řízení a požádali, aby byli informováni v případě, že dojde k zastavení trestního stíhání.

Tento nedostatek nebyl přítomen v případě třetího stěžovatele, za něhož formální žádost o přiznání postavení občanskoprávního účastníka podala jeho jménem matka. Rozhodující byla ovšem okolnost, že tato žádost byla podána až tři a půl roku po údajném trestném činu, pouhých několik dnů před promlčením trestní odpovědnosti a tři měsíce před procesním promlčením vyšetřování.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

TVRZENÉ PORUŠENÍ ČL. 6 ODS. 1 ÚMLUVY

45. Stěžovatelé namítali, že v důsledku nečinnosti vnitrostátních orgánů, která vedla k zastavení trestních stíhání, v nichž byli poškozenými, neměli přístup k soudu, který by rozhodl o jejich občanskoprávních nárocích. Odvolávali se přitom na čl. 6 odst. 1 Úmluvy, který zní:

„Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě ... projednána ... soudem ..., který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích ...“

(...)

C. Použitelnost čl. 6 odst. 1 Úmluvy v jeho občanskoprávní složce v kontextu trestního řízení

(...)

2. Posouzení Soudu

(a) Obecné zásady

76. Soud připomíná, že pro použitelnost čl. 6 odst. 1 v jeho občanskoprávní složce musí existovat „spor“ (francouzsky „contestation“) o „právo“, o němž lze alespoň hájitelným způsobem tvrdit, že je uznává vnitrostátní právo, bez ohledu na to, zda je chráněno také podle Úmluvy. Spor musí být skutečný a vážný a může se týkat nejen samotné existence práva, ale rovněž jeho rozsahu a způsobu jeho výkonu. Kromě toho musí být výsledek řízení pro takové právo přímo určující, pouhá nejasná souvislost nebo vzdálené důsledky k použití čl. 6 odst. 1 nepostačují (viz rozsudek velkého senátu ze dne 25. 9. 2018, Denisov proti Ukrajině, č. 76639/11, bod 44, a rozsudek velkého senátu ze dne 15. 3. 2022, Grzęda proti Polsku, č. 43572/18, bod 257, oba s dalšími odkazy; viz také rozsudek velkého senátu ze dne 1. 6. 2023, Grosam proti České republice, č. 19750/13, bod 108, a rozsudek velkého senátu ze dne 9. 4. 2024, Verein KlimaSeniorinnen Schweiz a ostatní proti Švýcarsku, č. 53600/20, bod 595). Zároveň se musí jednat o právo „občanské“ (viz Verein KlimaSeniorinnen Schweiz a ostatní proti Švýcarsku, cit. výše, bod 595).

(b) Rekapitulace závěrů Soudu o použitelnosti čl. 6 v jeho občanskoprávní složce v kontextu trestního řízení

77. Ve věci Perez (rozsudek velkého senátu ze dne 12. 2. 2004, Perez proti Francii, č. 47287/99, body 63–67), v kontextu trestního řízení umožňujícího poškozené vznášet občanskoprávní nároky, měl Soud za to, že ve francouzském právu oběti získáním postavení občanskoprávního účastníka prokazují význam, který přikládají nejen trestnímu odsouzení pachatele, ale také dosažení peněžní náhrady utrpěné újmy. Podle názoru Soudu bylo možno uvažovat o použití čl. 6 i v případě neuplatnění nároku na peněžní náhradu: postačovalo, pokud byl výsledek řízení určující pro dané „občanské právo“. Rozhodující pro použitelnost čl. 6 odst. 1 bylo, zda od okamžiku, kdy se stěžovatelka připojila k řízení jako občanskoprávní účastník, až do skončení tohoto trestního řízení zůstala občanskoprávní složka úzce spojena s trestní složkou, jinými slovy, zda trestní řízení ovlivnilo občanskoprávní složku. Po přezkoumání použitelného francouzského práva dospěl k závěru, že „řízení, v němž někdo tvrdí, že je obětí trestného činu, je určující pro jeho ‚občanská práva‘ od okamžiku, kdy byl přibrán jako občanskoprávní účastník“ (*dès l’acte de constitution de partie civile*), a to i v samotné fázi vyšetřování, a dokonce případně i tehdy, pokud probíhá nebo by mohlo probíhat řízení u civilních soudů.

78. Soud potvrdil omezení použitelnosti čl. 6 (občanskoprávní složky) vyloučením případů „soukromé pomsty“ nebo *actio popularis* (viz Perez proti Francii, cit. výše, bod 70). Měl však za to, že zřeknutí se občanského práva musí být v každém případě jednoznačně prokázáno (tamtéž). Ve věci Mustafa Tunç a Fecire Tunç proti Turecku (rozsudek velkého senátu ze dne 14. 4. 2015, č. 24014/05), kde byli stěžovatelé pouze poškozenými, Soud rozhodl, že „řízení zahájené jednou osobou proti rozhodnutí o zastavení trestního stíhání jiné osoby samo o sobě nesměruje k rozhodnutí ‚o občanských právech a závazcích‘. Stejně tak podle tureckého práva nemá vliv na aktivní legitimaci účastníka řízení k podání žaloby na náhradu újmy.“ Článek 6 v jeho občanskoprávní složce proto nebyl použitelný (tamtéž).

79. V následné judikatuře Soud (na úrovni velkého senátu i jednotlivých senátů) opakovaně shledal použitelnost čl. 6 na taková řízení od okamžiku, kdy se stěžovatel připojil k trestnímu řízení jako občanskoprávní účastník nebo o to v souladu s požadavky vnitrostátního práva požádal [viz například rozsudek velkého senátu ze dne 20. 3. 2009, Gorou proti Řecku (č. 2), č. 12686/03, body 25–36; z nedávné doby rozsudek velkého senátu ze dne 25. 6. 2019, Nicolae Virgiliu Tănase proti Rumunsku, č. 41720/13, bod 207; a implicitně rozsudek velkého senátu ze dne 17. 9. 2014, Mocanu a ostatní proti Rumunsku, č. 10865/09, 45886/07 a 32431/08, bod 361].

80. Nicméně s ohledem na rozdíly v právních řádech členských států Rady Evropy, a zejména na skutečnost, že některé státy neupravují formální postavení „občanskoprávního účastníka“, Soud v některých případech rovněž připustil, že se čl. 6 s příslušnými zárukami použije od okamžiku, kdy byl nárok na náhradu újmy uplatněn [viz rozsudek ze dne 5. 7. 2005, Krumpel a Krumpelová proti Slovensku, č. 56195/00, body 39–41; rozsudek ze dne 27. 6. 2006, Bíro proti Slovensku (č. 2), č. 57678/00, bod 44; rozsudek ze dne 6. 5. 2010, Boris Stojanovski proti Severní Makedonii, č. 41916/04, bod 39; a rozsudek ze dne 31. 10. 2013, Popovski proti Severní Makedonii, č. 12316/07, body 56–61].

81. Rovněž v kontextu vnitrostátního právního řádu Soud aplikoval čl. 6 na situace, kdy stěžovatelé byli toliko poškozenými, kteří nezískali postavení občanskoprávních účastníků ani neuplatnili nárok na náhradu újmy, u nichž nedošlo k výslovnému zřeknutí se jejich občanského práva, neboť vnitrostátní judikatura měla za to, že postavení *assistente* je v portugalském

právním řádu rovnocenné podání žaloby na náhradu újmy v občanskoprávním řízení (viz například rozsudek ze dne 20. 11. 2007, Feliciano Bichão proti Portugalsku, č. 40225/04, body 32 a 33; a rozsudek ze dne 1. 3. 2011, Lacerda Gouveia a ostatní proti Portugalsku, č. 11868/07, body 68–70, s odkazem na dřívější rozsudek ze dne 23. 10. 1990, Moreira de Azevedo proti Portugalsku, č. 11296/84, body 66 a 67).

82. Ve vztahu k italským případům šly senáty tak daleko, že shledaly použitelnost čl. 6 na přípravné řízení, v němž byli stěžovatelé pouze poškozenými, kteří nezískali postavení občanskoprávních účastníků ani neuplatnili nárok na náhradu újmy, což byly žaloby, které podle vnitrostátního práva nebyly stěžovatelům ve fázi vyšetřování k dispozici (viz rozsudek ze dne 7. 12. 2017, Arnoldi proti Itálii, č. 35637/04, body 25–44; rozhodnutí o přijatelnosti ze dne 3. 3. 2020, Bruni proti Itálii, č. 27969/10, body 22–24; a rozsudek ze dne 18. 3. 2021, Petrella proti Itálii, č. 24340/07, bod 23). Bylo tomu tak mimo jiné proto, že podle názoru Soudu stěžovatelé v konečném důsledku usilovali o rozhodnutí o svých občanských právech a že se, pro účely použitelnosti čl. 6, postavení poškozeného, který vykonává alespoň jedno z práv a funkcí náležejících poškozenému, neliší od postavení občanskoprávního účastníka (viz Arnoldi proti Itálii, cit. výše, body 34, 40 a 41; Bruni proti Itálii, cit. výše, bod 23; a Petrella proti Itálii, cit. výše, bod 23).

83. Pokud jde o otázku, zda trestní řízení v praxi ovlivňuje občanskoprávní složku (viz Perez proti Francii, cit. výše, bod 67), Soud shledal, že v případech, kdy dotčeným občanským právem bylo právo na dobrou pověst, o němž se v daném právním řádu rozhoduje v trestním řízení, je pro toto právo trestní řízení určující (viz například rozsudek ze dne 21. 9. 2004, Kuśmierk proti Polsku, č. 10675/02, body 45–50; a rozsudek ze dne 1. 3. 2016, Perak proti Slovinsku, č. 37903/09, body 32–35). Pokud se však předmětné občanské právo týkalo nároku na náhradu újmy způsobené údajným trestným činem, o kterém mohlo být rozhodnuto i v občanskoprávním řízení, bylo nutné zkoumat, zda trestní řízení ovlivnilo občanskoprávní složku podle právních poměrů v žalovaném státě (viz například rozsudek ze dne 6. 10. 2020, Gracia Gonzalez proti Španělsku, č. 65107/16, body 53 a 54; sérii věcí proti Slovensku citovanou v bodě 80 výše, jakož i sérii věcí proti Itálii citovanou v předchozím bodě a sérii věcí proti Turecku, jako je rozsudek ze dne 22. 9. 2009, Beyazgül proti Turecku, č. 27849/03, bod 44; a rozhodnutí o přijatelnosti ze dne 9. 7. 2013, Alp proti Turecku, č. 3757/09, body 47–53, týkající se období, kdy bylo ještě možné uplatňovat takové nároky v trestním řízení na vnitrostátní úrovni).

(c) Relevantní úvahy

84. Velký senát potvrzuje, že ani čl. 6, ani žádné jiné ustanovení Úmluvy nelze vykládat tak, že ukládá smluvním stranám povinnost umožnit uplatňování občanskoprávních nároků na náhradu újmy v trestním řízení. Nicméně, třebaže se nároky na náhradu újmy obvykle uplatňují u civilních soudů, většina vnitrostátních právních řádů v současné době upravuje možnost uplatnit tyto nároky v rámci trestního řízení (alespoň v určitých fázích). Z komparativních materiálů vyplývá, že pět z pětatřiceti zkoumaných členských států tuto možnost neupravuje a dva z třiceti, které ji upravují, ji neumožňují ve fázi vyšetřování ... Tato volba spadá do prostoru pro uvážení států.

85. Soud bere na vědomí čl. 7 Doporučení Rec(2006)8 Výboru ministrů členským státům o pomoci obětem trestných činů, které bylo nahrazeno, poté co nastaly okolnosti tohoto případu, nedávným Doporučením Výboru ministrů členským státům Rady Evropy o právech, službách a podpoře obětem trestných činů CM/Rec(2023)2, a zejména jeho čl. 13 ... Soud uznává, že možnost uplatnit občanskoprávní nároky v rámci trestního řízení přináší obětem trestných činů

několik výhod, neboť se tím lze vyhnout uplatňování různých zájmů ve více řízeních, bývá to mnohdy méně nákladné a využívá se k tomu státních prostředků.

86. Jak je patrné z výše uvedené rekapitulace, možnost uplatňovat v některých členských státech občanskoprávní nároky v rámci trestního řízení vyústila ve značné množství judikatury týkající se čl. 6. Obecné zásady týkající se použitelnosti tohoto ustanovení za těchto okolností, tedy jeho občanskoprávní složky v kontextu trestního řízení, byly přizpůsobeny konstruktům různorodých právních řádů, včetně terminologie používané v jednotlivých členských státech, jakož i jejich formálním postupům nebo jejich neexistenci.

87. Za této situace má Soud za to, že by měla být vyjasněna rozhodná kritéria, která by zajistila soudržný a vyvážený přístup k použitelnosti čl. 6 v těch zemích, které upravují právo uplatňovat občanskoprávní nároky v rámci trestního řízení.

(d) Použitelný přístup

88. Velký senát má za to, že aby se mohl na takové situace použít čl. 6 v jeho občanskoprávní složce, musí zaprvé stěžovateli svědčit vnitrostátním právním řádem uznané hmotné občanské právo (jako je právo na náhradu utrpěné újmy) a zadruhé musí vnitrostátní zákonodárce přiznat oběti trestného činu (procesní) právo na uplatnění tohoto občanského práva v příslušném stadiu trestního řízení, které je předmětem stížnosti (jak tomu bylo například ve věcech *Perez proti Francii* a *Nicolae Virgiliu Tănase proti Rumunsku*, obě cit. výše). Toto řízení přitom musí být řízením soudní povahy (viz rozhodnutí o přijatelnosti ze dne 2. 10. 2006, *Duchoňová proti České republice*, č. 29858/03).

89. Velký senát dále potvrzuje, že oběti musí jasně prokázat význam, který přikládají zajištění dotčeného občanského práva, bez ohledu na skutečnost, že pravomoc může příslušet trestním soudům a že získáním postavení „občanskoprávního účastníka“ (v trestním řízení, kde je to možné) by oběti prokázaly význam, který přikládají tomuto občanskému právu.

90. V této souvislosti Soud připomíná, že dodržování formalizovaných procesních pravidel, jejichž prostřednictvím si strany zajišťují rozhodnutí občanskoprávního sporu, je cenné a důležité, neboť může omezit diskreční pravomoc, zajistit rovnost zbraní, zabránit svévoli, zajistit účinné rozhodnutí sporu a vynesení rozsudku v přiměřené lhůtě a zaručit právní jistotu a respekt k soudu (v kontextu občanskoprávního řízení viz rozsudek velkého senátu ze dne 5. 4. 2018, *Zubac proti Chorvatsku*, č. 40160/12, bod 96). Se zřetelem k rozdílům v právních řádech se proto velký senát domnívá, že aby se čl. 6 v jeho občanskoprávní složce uplatnil v kontextu trestního řízení, musí být občanské právo uplatněno a/nebo prosazováno vhodným způsobem v souladu s principy vnitrostátního práva. Proto zejména tam, kde vnitrostátní právo upravuje formální postavení „občanskoprávního účastníka“, se čl. 6 použije pouze tehdy – a od okamžiku – kdy stěžovatel podal formální žádost o získání takového postavení, i když o ní ještě nebylo rozhodnuto (viz, mimo jiné, *Krumpel a Krumpelová proti Slovensku*, cit. výše, bod 39). Ve vnitrostátních právních řádech s flexibilnějšími a méně formalistickými přístupy (tj. tam, kde neexistuje formální postavení „občanskoprávního účastníka“, například v těch právních řádech, které vyžadují pouze to, že občanskoprávní nárok byl předložen nebo oznámen vnitrostátním soudům) se čl. 6 použije, pokud – a od okamžiku, kdy – bylo uplatnění občanského práva stěžovatelem zřejmé ve světle principů tohoto vnitrostátního právního řádu.

91. Výše uvedeným není dotčena možnost Soudu shledat, že kroky podniknuté stěžovatelem za účelem uplatnění a/nebo prosazení dotčeného občanského práva byly *prima facie* procesně

nebo hmotněprávně neplatné nebo že bylo nevhodné či dokonce zneužívající, aby se jednotlivec pokoušel uplatnit takové nároky trestněprávní cestou, jako by tomu bylo například v případě, pokud by dotčená věc byla výlučně občanskoprávní povahy nebo pokud by již uplynuly zákonné promlčecí lhůty nebo jakékoli lhůty použitelné v této fázi. Za takových okolností by nebylo možné mít za to, že občanské právo bylo uplatněno a/nebo prosazováno vhodným způsobem v souladu s principy vnitrostátního práva, a proto se čl. 6 nepoužije.

92. Kromě toho se čl. 6 použije pouze v případě, že občanské právo, které je uplatňováno v trestním řízení, není aktivně (jinými slovy, řízení není přerušeno) uplatňováno souběžně u jiného soudu (viz například rozhodnutí o přijatelnosti ze dne 10. 6. 2004, Garimpo proti Portugalsku, č. 66752/01, kde bylo rozhodnuto, že se čl. 6 nepoužije, protože podle Soudu se stěžovatel poté, co se rozhodl vést samostatné občanskoprávní řízení, jednoznačně zřekl svého práva na to, aby o jeho občanskoprávních nárocích bylo rozhodnuto v trestním řízení), nebo o něm již bylo rozhodnuto či bylo vypořádáno jinde (viz Alp proti Turecku, cit. výše, body 46 a 52).

93. A nakonec, co je rovněž důležité, trestní řízení musí být určující pro předmětné občanské právo. Jinými slovy, trestní řízení musí mít vliv na občanskoprávní složku (viz Perez proti Francii, cit. výše, body 65 a 67). Tento požadavek lze považovat za splněný například tehdy, pokud je soudce jako příslušný orgán povinen rozhodnout o občanskoprávním nároku, a to zcela nebo zčásti, nebo pokud tak soudce vpraxi učinil; nebo pokud má trestní řízení přednost před občanskoprávním řízením buď v tom smyslu, že trestní řízení, v němž stěžovatel uplatňuje občanskoprávní nároky, by skončilo nebo přerušilo již probíhající občanskoprávní řízení (nebo by stěžovateli znemožnilo zahájit a souběžně vést občanskoprávní řízení), nebo v tom smyslu, že rozhodnutí o občanskoprávním nároku je vázáno závěry trestního řízení.

(e) Použití na projednávaný případ

94. V projednávaném případě není sporu o tom, že stěžovatelé měli jako oběti údajných trestných činů vnitrostátním právem uznané hmotné občanské právo na náhradu újmy, která jim údajně vznikla, a že vnitrostátní právo přiznávalo stěžovatelům (procesní) právo uplatňovat toto občanské právo v rámci trestního řízení, včetně fáze vyšetřování před vyšetřujícím soudcem ... Z toho vyplývá, že požadavky uvedené v bodě 88 výše jsou v případě všech tří stěžovatelů splněny.

95. Pokud jde o otázku, zda bylo předmětné občanské právo (náhrada údajně utrpěné újmy) uplatněno a/nebo prosazováno vhodným způsobem v souladu s principy vnitrostátního práva (viz bod 90 výše), Soud uvádí, že vnitrostátní právo v San Marinu upravuje formální postavení „občanskoprávního účastníka“. Poškozený musí formou prohlášení podle čl. 7 trestního řádu ... podat žádost o přiznání postavení občanskoprávního účastníka (*dichiarazione di costituzione di parte civile*) ve fázi vyšetřování nebo po přijetí rozhodnutí o postoupení věci soudu, pokud je podána před čtením obžaloby (prvním hlavním líčením). Rozhodnout o ní může vyšetřující soudce, apokud takové rozhodnutí nepřijme, musí o ní rozhodnout soudce při prvním hlavním líčení ...

96. Soud dále poznamenává, že podle čl. 8, 163 a 199 trestního řádu ... má na konci trestního řízení v případě odsuzujícího rozsudku právo na rozhodnutí o občanskoprávním nároku pouze ten občanskoprávní účastník, který se řádně a v souladu se zákonem připojil k řízení (a následně požádal o náhradu újmy). Proto při absenci prohlášení podle čl. 7 trestního řádu, které bylo nezbytné k získání postavení občanskoprávního účastníka (a k následnému faktickému

uplatnění nároku na náhradu újmy), nelze mít za to, že občanské právo bylo uplatněno a/nebo prosazováno vhodným způsobem v souladu s principy vnitrostátního práva.

(i) Stížnosti č. 6319/21 a 6321/21

97. Pokud jde o prvního stěžovatele a druhou stěžovatelku, Soud poznamenává, že když ve dnech 13. a 14. 4. 2016 podali svá trestní oznámení, pouze si vyhradili právo připojit se jako občanskoprávní účastníci k jakémukoli případnému řízení. Vnitrostátní lhůta určená k provedení vyšetřování skončila dne 15. 6. 2017 ... a řízení bylo pravomocně zastaveno v listopadu 2020 ..., tedy více než čtyři roky po podání jejich původních trestních oznámení. Po tuto dobu první stěžovatel ani druhá stěžovatelka formálně nepodepsali prohlášení o tom, že se chtějí připojit k řízení jako občanskoprávní účastníci, jak to vyžaduje čl. 7 trestního řádu ...

98. Ztoho vyplývá, že první stěžovatel a druhá stěžovatelka neprokázali v souladu s vnitrostátním právem význam, který přikládali zajištění svého občanského práva na peněžní náhradu za veškerou utrpěnou újmu. Je proto třeba dospět k závěru, že usilovali pouze o trestní odsouzení pachatele, což samo o sobě není právo zaručené Úmluvou (viz například Mustafa Tunç a Fecire Tunç proti Turecku, cit. výše, bod 218).

99. Soud proto rozhodl, že, pokud jde o prvního stěžovatele a druhou stěžovatelku, předmětné řízení nesměřovalo k rozhodnutí o „občanském právu“ ve smyslu čl. 6 a že toto ustanovení nebylo na předmětné řízení použitelné. Z toho vyplývá, že stížnosti prvního stěžovatele a druhé stěžovatelky jsou *ratione materiae* neslučitelné s ustanoveními Úmluvy.

100. Soud proto v tomto ohledu vyhověl předběžné námitce vlády a rozhodl, že stížnosti prvního stěžovatele a druhé stěžovatelky musí být prohlášeny za nepřijatelné v souladu s čl. 35 odst. 3 písm. a) a odst. 4 Úmluvy.

(ii) Stížnost č. 9227/21

101. Naopak třetí stěžovatel formálně podal žádost o připojení se k řízení jako „občanskoprávní účastník“ prostřednictvím prohlášení podle čl. 7 trestního řádu, které jeho jménem podala jeho matka dne 26. 2. 2019 ...

102. To, zda v této fázi obsahovala rovněž konkrétní nebo vyčíslený nárok na odškodnění, není relevantní, neboť to nebylo požadavkem vnitrostátního práva (viz například rozsudek ze dne 16. 11. 2006, Tsalkitzis proti Řecku, č. 11801/04, body 29–31), což potvrdila i vláda ...

103. Pokud jde o vládou zopakovaný argument, který byl přednesen již v řízení před senátem, že žádost nebyla podána v souladu s vnitrostátním právem, neboť ji podala pouze matka třetího stěžovatele, a nikoli oba rodiče, Soud poukazuje na to, že prohlášení podle čl. 7 trestního řádu bylo přesto oznámeno příslušným účastníkům řízení a že následné rozhodnutí o zastavení trestního stíhání bylo oznámeno oběma rodičům ... V každém případě má Soud za to, že mu nebyly předloženy dostatečné informace a listinné důkazy k tomu, aby mohl konstatovat, že žádost byla *prima facie* procesně neplatná, takže by ji bylo třeba vyjmout z působnosti čl. 6 odst. 1 (viz bod 91 výše).

104. Co se týče argumentace vlády, že řízení nikdy nemohlo vést k odsouzení, protože identifikovaní obvinění byli nezletilí, kteří nemohli být trestně stíháni, a že pro třetího stěžovatele existovaly jiné vhodnější prostředky ..., Soud neshledal, že by bylo nevhodné nebo

zneužívající pokusit se uplatnit tyto nároky v trestním řízení (viz odstavec 91 výše), neboť toto bylo zahájeno na pokyn jiného soudce.

105. Z toho vyplývá, že třetí stěžovatel, který požádal o získání postavení občanskoprávního účastníka, a proto v souladu s principy vnitrostátního práva uplatnil a/nebo prosazoval občanské právo vhodným způsobem, prokázal význam, který přikládal nejen odsouzení pachatelů trestného činu, ale také zajištění svého občanského práva na peněžní náhradu za veškerou utrpěnou újmu.

106. V době podání této žádosti nebyly tyto občanskoprávní nároky aktivně uplatňovány jinde, a proto by se čl. 6 použil ode dne podání žádosti (26. 2. 2019), pokud by bylo splněno zbývajících kritérium.

107. Zbývá určit, zda toto řízení bylo určující pro předmětné občanské právo (viz bod 93 výše). Nebylo zpochybněno, že trestní řízení, v němž byla podána žádost o připojení se k řízení jako občanskoprávní účastník podle čl. 7 trestního řádu, bránilo zahájení nebo vedení jakéhokoli souběžného občanskoprávního řízení, dokud trestní řízení neskončilo ..., a že tedy mělo přednost před jakýmkoli občanskoprávním řízením. Trestní řízení, k němuž se třetí stěžovatel chtěl připojit jako občanskoprávní účastník, tedy mělo vliv na občanskoprávní složku (viz bod 93 výše).

108. Z toho vyplývá, že čl. 6 je použitelný na napadané řízení ve vztahu ke třetímu stěžovateli, a námitka vlády se v této souvislosti zamítá.

D. K věci samé

...

2. Posouzení Soudů

(a) Obecné zásady

124. Právo na spravedlivý proces musí být vykládáno ve světle principu právního státu, který vyžaduje, aby všechny strany sporu měly k dispozici účinný soudní prostředek ochrany umožňující jim domáhat se svých občanských práv. Každý má tedy právo, aby jakýkoli jeho nárok týkající se jeho občanských práv a závazků byl projednán před soudem nebo tribunálem. Tímto způsobem čl. 6 odst. 1 zakotvuje „právo na soud“, jehož jedním z aspektů je právo na přístup k soudu, tedy právo zahájit řízení v občanskoprávních věcech před soudem (viz, mimo jiné, rozsudek pléna ze dne 21. 2. 1975, Golder proti Spojenému království, č. 4451/70, bod 36; rozsudek velkého senátu ze dne 21. 6. 2016, Al-Dulimi a Montana Management Inc. proti Švýcarsku, č. 5809/08, bod 126; rozsudek velkého senátu ze dne 15. 3. 2018, Naït-Liman proti Švýcarsku, č. 51357/07, bod 113; a Nicolae Virgiliu Tănase proti Rumunsku, cit. výše, bod 192).

125. Ačkoli Úmluva nepřiznává právo na trestní stíhání nebo odsouzení třetích osob za trestný čin jako takové (viz Perez proti Francii, cit. výše, bod 70; a Gorou proti Řecku, cit. výše, bod 24), vnitrostátní právo může přiznat oběti trestného činu právo požadovat náhradu újmy způsobené tímto trestným činem prostřednictvím řízení s občanskoprávním účastníkem, tedy tím, že umožní oběti připojit se k trestnímu řízení jako občanskoprávní účastník. Toto je jeden

z možných způsobů, jak poskytnout občanskoprávní žalobu na náhradu újmy (viz Perez proti Francii, cit. výše, bod 62; a Nicolae Virgiliu Tănase proti Rumunsku, cit. výše, bod 194).

126. Právo na přístup k soudu není absolutní, ale může podléhat omezením. Ta jsou implicitně přípustná, neboť právo na přístup k soudu ze své podstaty vyžaduje regulaci ze strany státu, který má v tomto ohledu určitý prostor pro uvážení (viz Naït-Liman proti Švýcarsku, cit. výše, bod 114; a Nicolae Virgiliu Tănase proti Rumunsku, cit. výše, bod 195). Taková regulace se přitom může lišit časově a místně v závislosti na potřebách a možnostech dané společnosti a jednotlivců (viz rozsudek velkého senátu ze dne 17. 1. 2012, Stanev proti Bulharsku, č. 36760/06, bod 230; a rozsudek velkého senátu ze dne 29. 11. 2016, Lupeni Greek Catholic Parish a ostatní proti Rumunsku, č. 76943/11, bod 89). Ačkoli konečné rozhodnutí ohledně dodržování požadavků Úmluvy přísluší Soudu, není součástí jeho role nahrazovat posouzení vnitrostátních orgánů jakýmkoli jiným posouzením toho, jaká by mohla být nejlepší politika v této oblasti (viz Lupeni Greek Catholic Parish a ostatní proti Rumunsku, cit. výše, bod 89; a Zubac proti Chorvatsku, cit. výše, bod 78). Nicméně omezení práva na přístup k soudu nesmí omezit nebo zkrátit přístup takovým způsobem nebo v takovém rozsahu, aby byla dotčena samotná podstata tohoto práva. Kromě toho taková omezení nebudou slučitelná s čl. 6 odst. 1, pokud nesledují legitimní cíl nebo pokud neexistuje rozumný vztah proporcionality mezi použitými prostředky a cílem, kterého má být dosaženo (viz rozsudek velkého senátu ze dne 23. 6. 2016, Baka proti Maďarsku, č. 20261/12, bod 120; Lupeni Greek Catholic Parish a ostatní proti Rumunsku, cit. výše, bod 89; Naït-Liman proti Švýcarsku, cit. výše, bod 115; Zubac proti Chorvatsku, cit. výše, bod 78; Nicolae Virgiliu Tănase proti Rumunsku, cit. výše, bod 195; a Grzęda proti Polsku, cit. výše, bod 343).

127. Kromě toho čl. 6 odst. 1 vyžaduje, aby případy byly projednány v „přiměřené lhůtě“, čímž zdůrazňuje význam výkonu spravedlnosti bez průtahů, které by mohly ohrozit její účinnost a důvěryhodnost [viz rozsudek velkého senátu ze dne 29. 3. 2006, Scordino proti Itálii (č. 1), č. 36813/97, bod 224]. Jak Soud často uvádí, je na smluvních státech, aby organizovaly své soudní soustavy takovým způsobem, aby jejich soudy byly schopny zaručit právo každého na dosažení konečného rozhodnutí ve sporech týkajících se občanských práv a závazků v přiměřené lhůtě (viz, mimo jiné, rozsudek velkého senátu ze dne 6. 4. 2000, Comingersoll S.A. proti Portugalsku, č. 35382/97, bod 24; a Lupeni Greek Catholic Parish a ostatní proti Rumunsku, cit. výše, bod 142). Přiměřenost délky řízení je třeba posuzovat ve světle okolností případu a s přihlédnutím ke kritériím vymezeným v judikatuře Soudu, zejména ke složitosti případu, postupu stěžovatele a příslušných vnitrostátních orgánů a k tomu, co bylo pro stěžovatele ve sporu v sázce (viz Lupeni Greek Catholic Parish a ostatní proti Rumunsku, cit. výše, bod 143; a rozsudek velkého senátu ze dne 8. 6. 2006, Sürmeli proti Německu, č. 75529/01, bod 128).

(b) Dvě linie judikatury, které se vyvinuly ve vztahu k přístupu k soudu v souvislosti s občanskoprávními nároky uplatněnými v rámci trestního řízení

128. Soud poukazuje na to, že v souvislosti s občanskoprávními nároky uplatněnými v rámci trestního řízení se vyvinuly dvě linie judikatury.

129. V první skupině případů, kdy nároky občanskoprávních účastníků uplatněné v rámci trestního řízení nebyly z důvodu jeho skončení projednány, Soud přihlédl k dostupnosti jiných prostředků, jejichž prostřednictvím mohli stěžovatelé svá občanská práva uplatnit. V případech, kdy měli stěžovatelé k dispozici jiné dostupné a účinné způsoby pro uplatnění svých občanskoprávních nároků, shledal, že jejich právo na přístup k soudu nebylo porušeno [viz

například rozsudek ze dne 28. 10. 1998, Assenov a ostatní proti Bulharsku, č. 24760/94, bod 112; rozsudek ze dne 15. 7. 2003, Ernst a ostatní proti Belgii, č. 33400/96, body 54 a 55; rozsudek ze dne 12. 7. 2005, Moldovan a ostatní proti Rumunsku (č. 2), č. 41138/98 a 64320/01, body 119–122; rozsudek ze dne 4. 10. 2007, Forum Maritime S.A. proti Rumunsku, č. 63610/00 a 38692/05, bod 91; rozhodnutí o přijatelnosti ze dne 11. 1. 2011, Georgi Georgiev proti Bulharsku, č. 34137/03; rozsudek ze dne 29. 1. 2013, Borobar a ostatní proti Rumunsku, č. 5663/04, bod 56; rozsudek ze dne 25. 6. 2013, Association of the Victims of S.C. Rompetrol S.A. a S.C. Geomin S.A. a ostatní proti Rumunsku, č. 24133/03, bod 65; rozhodnutí o přijatelnosti ze dne 12. 1. 2016, S.O.S. racisme – Touche pas à mon pote proti Belgii, č. 26341/11, body 30–34; rozsudek ze dne 19. 4. 2018, Dimitras proti Řecku, č. 11946/11, bod 47; Nicolae Virgiliu Tănase proti Rumunsku, cit. výše, body 199–202; a rozhodnutí o přijatelnosti ze dne 26. 4. 2022, M. proti Francii, č. 42821/18, bod 79].

130. Do této skupiny případů náleží jak situace, kdy ke skončení řízení nedošlo z důvodu průtahů způsobených vnitrostátními orgány nebo jiných nedostatků na jejich straně (viz například Ernst a ostatní proti Belgii a Georgi Georgiev proti Bulharsku, oba cit. výše) nebo kdy sice došlo k určitým průtahům, avšak tyto nebyly extrémní nebo byly kompenzovány (viz například Dimitras proti Řecku, cit. výše, body 43 a 44), tak situace, kdy zastavení řízení bylo důsledkem takových nedostatků a průtahů (viz Borobar a ostatní proti Rumunsku, cit. výše, body 56, 72 a 84; a Association of the Victims of S.C. Rompetrol S.A. a S.C. Geomin S.A. a ostatní proti Rumunsku, cit. výše, body 65, 66 a 80).

131. V druhé skupině případů, kdy nebyly nároky občanskoprávních účastníků uplatněné v rámci trestního řízení projednány z důvodu skončení tohoto řízení, měl Soud za to, že pokud vnitrostátní právní řád poskytuje účastníkům řízení prostředek nápravy, jako je uplatnění občanskoprávního nároku v rámci trestního řízení, je stát povinen zajistit, aby požívali základních záruk stanovených v čl. 6 odst. 1 (viz zejména rozsudek ze dne 3. 4. 2003, Anagnostopoulos proti Řecku, č. 54589/00, body 30–34; rozsudek ze dne 29. 3. 2007, Gousis proti Řecku, č. 8863/03, body 30–35; rozsudek ze dne 2. 10. 2008, Atanasova proti Bulharsku, č. 72001/01, body 40–47; rozsudek ze dne 22. 1. 2009, Dinchev proti Bulharsku, č. 23057/03, body 50–52; rozsudek ze dne 19. 11. 2009, Tonchev proti Bulharsku, č. 18527/02, body 50–53; Boris Stojanovski proti Severní Makedonii, cit. výše, body 56–57; rozsudek ze dne 15. 1. 2015, Korkolis proti Řecku, č. 63300/09, body 22–25; rozsudek ze dne 22. 9. 2015, Rokas proti Řecku, č. 55081/09, body 23 a 24; a Petrella proti Itálii, cit. výše, body 53 a 54). Téměř ve všech těchto případech došlo k prodlení, které bylo přičitatelné především vnitrostátním orgánům, a proto měl Soud na základě zjištěných skutečností za to, že od stěžovatelů nebylo možné očekávat, že budou využívat občanskoprávní prostředky nápravy několik let poté, co uplatnili své občanskoprávní nároky v rámci trestního řízení, a ještě déle po napadaných událostech, i kdyby to bylo stále možné. Za těchto okolností, a navzdory případné možnosti podat samostatné občanskoprávní žaloby od počátku nebo souběžně, Soud shledal porušení práva na přístup k soudu.

(c) Relevantní úvahy

132. Velký senát připomíná, že právo na přístup k soudu je samostatným právem, které se v zásadě liší od práva na projednání věci v přiměřené lhůtě.

133. Velký senát poznamenává, že ve své dřívější judikatuře měl Soud za to, že skutečnost, že řízení trvá dlouho, se nedotýká přístupu k soudu (viz rozsudek ze dne 16. 9. 1996, Matos e Silva, Lda., a ostatní proti Portugalsku, č. 15777/89, bod 64). Následně nicméně Soud rozhodl, že

nelze vyloučit, že ve výjimečných případech může mít skutečnost, že řízení trvá nepřiměřeně dlouho, vliv i na právo na přístup k soudu (viz rozsudek ze dne 21. 12. 2010, Vassilios Athanasiou a ostatní proti Řecku, č. 50973/08, bod 52; rozsudek ze dne 8. 11. 2018, Frezadou proti Řecku, č. 2683/12, body 44 a 48; a rozsudek ze dne 2. 5. 2013, Kristiansen a Tyvik As proti Norsku, č. 25498/08, bod 57, kde se v důsledku značného časového odstupu a použitelné promlčecí lhůty v této věci stal výkon práva stěžovatelů na přístup k soudu iluzorním a byla dotčena samotná podstata tohoto práva).

134. Velký senát má za to, že ačkoli včasné rozhodnutí vnitrostátních orgánů je i nadále nezbytné a je chráněno právem na projednání věci v přiměřené lhůtě, nerozhodnutí o občanskoprávním nároku v rámci trestního řízení, ať už ve fázi přípravného řízení nebo řízení před soudem, v důsledku určitého nedostatku na straně vnitrostátních orgánů, nemůže samo o sobě a bez ohledu na jakékoli jiné okolnosti představovat porušení práva na přístup k soudu. V této souvislosti je vhodné zopakovat, že v občanskoprávní oblasti, kde se osoba domáhá práva na přístup k soudu, může být toto Úmluvou zaručené právo v kolizi s právem jiné osoby na právní jistotu, které představuje jeden ze základních aspektů právního státu a je rovněž zaručeno Úmluvou. Taková situace vyžaduje vyvažování protichůdných zájmů a Soud v této otázce přiznává státu široký prostor pro uvážení (viz rozsudek ze dne 13. 2. 2020, Sanofi Pasteur proti Francii, č. 25137/16, body 52 a 55–58; a rozsudek ze dne 24. 2. 2022, Fischer proti České republice, č. 24314/13, bod 40). Obdobné úvahy se uplatní i v řízeních, jako jsou ta v projednávané věci, a to s ohledem na práva obviněného, která jsou rovněž zaručena Úmluvou. Ačkoli se tedy jednotlivec může rozhodnout pro uplatnění občanskoprávního nároku v trestním řízení, protože je to méně nákladné a méně zatěžující, nese to s sebou také riziko, že vnitrostátní orgány pověřené zabývat se trestním oznámením nebudou moci o občanskoprávním nároku rozhodnout (viz Association of the Victims of S.C. Rompetrol S.A. a S.C. Geomin S.A. a ostatní proti Rumunsku, cit. výše, bod 66), a to z různých důvodů (jako jsou, mimo jiné, promlčecí lhůty, uzavření dohody o vině a trestu, rozhodnutí, že zjištěné skutky nejsou trestným činem, nebo zproštění viny).

135. Je rovněž důležité, že Soud v souvislosti se stížnostmi na přístup k soudu již dříve rozhodl, že je významné, zda stěžovatel uplatňující občanskoprávní nároky jednal při prosazování svých zájmů s náležitou péčí (viz například Zubac proti Chorvatsku, cit. výše, bod 121; a rozsudek ze dne 12. 7. 2018, Kamenova proti Bulharsku, č. 62784/09, body 50–54) nebo zda přispěl k průtahům či důvodům vedoucím k zastavení trestního stíhání (viz například Korkolis proti Řecku, cit. výše, bod 24).

136. Konečně nelze opomenout, že co se týče stížností na přístup k soudu v širším smyslu (tedy nad rámec těch, které se omezují na občanskoprávní nároky uplatněné v průběhu trestního řízení), Soud pravidelně přihlíží k dalším opravným prostředkům, které mají stěžovatelé k dispozici [viz například rozsudek velkého senátu ze dne 1. 6. 2023, Fu Quan, s. r. o. proti České republice, č. 24827/14, bod 124; rozsudek ze dne 5. 2. 2019, Ndayegamiye-Mporamazina proti Švýcarsku, č. 16874/12, bod 64; rozhodnutí o přijatelnosti ze dne 6. 1. 2015, Klausecker proti Německu, č. 415/07, body 69–77; rozsudek ze dne 6. 4. 2010, C.G.I.L. a Cofferati proti Itálii (č. 2), č. 2/08, bod 50; rozsudek ze dne 30. 1. 2003, Cordova proti Itálii (č. 1), č. 40877/98, bod 64; a rozsudek velkého senátu ze dne 18. 2. 1999, Waite a Kennedy proti Německu, č. 26083/94, body 67–68; viz také rozsudek ze dne 12. 1. 2021, Victor Laurențiu Marin proti Rumunsku, č. 75614/14, bod 138; a rozsudek ze dne 12. 1. 2021, Mihail Mihăilescu proti Rumunsku, č. 3795/15, bod 87, v nichž bylo postupováno stejným způsobem v kontextu stížnosti na zaručení spravedlivého procesu]. Totéž platí ve vztahu k čl. 13 Úmluvy, kde přestože jednotlivý prostředek nápravy sám o sobě nemusí zcela naplňovat požadavky tohoto

článku, může tak činit souhrn prostředků nápravy poskytovaných vnitrostátním právem (viz, mimo jiné, rozsudek velkého senátu ze dne 26. 10. 2000, Kudła proti Polsku, č. 30210/96, bod 157; a rozsudek velkého senátu ze dne 10. 7. 2020, Mugemangango proti Belgii, č. 310/15, bod 131), nebo pokud jde o některé další závazky vyplývající z Úmluvy, ve specifických souvislostech (viz například Nicolae Virgiliu Tănase proti Rumunsku, cit. výše, bod 169, a rozsudek velkého senátu ze dne 19. 12. 2017, Lopes de Sousa Fernandes proti Portugalsku, č. 56080/13, body 216 a 225).

(d) Použitelný přístup

137. Zastavení trestního stíhání, které má za následek, že o občanskoprávním nároku nelze v rámci tohoto trestního řízení rozhodnout, zpravidla nevede k porušení práva na přístup k soudu, pokud se zakládá na zákonných důvodech, které nejsou uplatňovány svévolně nebo nepřiměřeně, a pokud měl stěžovatel *ab initio* k dispozici alternativní prostředek nápravy umožňující rozhodnout o předmětném občanskoprávním nároku.

138. Ve výjimečných případech, kdy je zákonné zastavení trestního stíhání důsledkem závažné dysfunkce vnitrostátního systému (jako je například naprostá nečinnost vnitrostátních orgánů), však může být Soud, po posouzení chování stěžovatele, povolán ke zhodnocení dostupnosti jakékoli jiné alternativy, kterou má stěžovatel k dispozici, za účelem určení, zda nebyla dotčena samotná podstata stěžovatelova práva.

139. Pokud je zastavení trestního stíhání, v jehož důsledku nelze o občanskoprávním nároku rozhodnout v rámci tohoto trestního řízení, pouze částečně důsledkem závažné dysfunkce vnitrostátního systému – kdy stěžovatel k tomuto důsledku přispěl (například svou nečinností, nedbalostí nebo zlou vírou) – postačí, že stěžovatel měl k dispozici jinou možnost nápravy, ať již *ab initio* nebo po zastavení trestního stíhání, aby bylo možné konstatovat, že podstata stěžovatelova práva nebyla dotčena. Z toho by v takovém případě vyplývalo, že stát dostal svému závazku zajistit stěžovateli účinný přístup k soudu. Tímto není dotčena případná stížnost týkající se délky řízení, pokud by byla uplatněna, která by byla předmětem samostatného posouzení na základě kritérií stanovených Soudem v jeho judikatuře týkající se tohoto aspektu čl. 6 (viz odstavec 127 *in fine* výše).

140. Výjimečně, pokud je závažná dysfunkce vnitrostátního systému jediným nebo rozhodujícím důvodem vedoucím k zastavení trestního stíhání – kdy stěžovatel svědomitě uplatňoval své občanskoprávní nároky prostřednictvím trestního řízení – by Soud mohl konstatovat, že stěžovatel měl legitimní očekávání, že o těchto nárocích bude rozhodnuto v rámci tohoto řízení bez ohledu na jakýkoliv jiný dostupný prostředek nápravy *ab initio*, a že na základě konkrétních skutečností, které mu byly předestřeny, by nebylo rozumné očekávat, že stěžovatel využije po zastavení trestního stíhání jakýkoli dostupný občanskoprávní prostředek nápravy. Z toho by v takovém případě vyplývalo, že stát nedostal svému závazku zajistit stěžovateli účinný přístup k soudu, jelikož by se ukázalo, že byla dotčena samotná podstata tohoto práva. Pokud by k takovému selhání ze strany státu nedošlo, zůstává zřejmé, že by tomuto stěžovateli byla ponechána možnost podat stížnost na nepřiměřené průtahy, jak bylo zdůrazněno výše (viz bod 139).

(e) Použití těchto zásad na projednávaný případ

141. V projednávaném případě Soud uvádí, že třetí stěžovatel zamýšlel uplatnit své občanskoprávní nároky v rámci trestního řízení zahájeného z podnětu soudce proti konkrétním

osobám a v tomto smyslu podal příslušnou žádost. Vnitrostátní orgány však trestní stíhání ve fázi vyšetřování zastavily s odůvodněním, že uplynula promlčecí lhůta trestní odpovědnosti a že beztak nebyly shromážděny žádné důkazy umožňující vést trestní stíhání, neboť v požadované lhůtě nebyly provedeny žádné vyšetřovací úkony. V důsledku toho nemohly být občanskoprávní nároky třetího stěžovatele projednány trestním soudem.

142. Soud konstatuje, že po zastavení trestního stíhání nebyly vyšetřovací orgány povinny posuzovat případné občanskoprávní nároky. V tomto smyslu tedy nedošlo k žádnému procesnímu pochybení ve způsobu, jakým vnitrostátní orgány postupovaly. Stejně tak nebyl zpochybněn výpočet hmotněprávní promlčecí lhůty ve vztahu k předmětným trestným činům, jakož ani uplynutí zákonné lhůty pro provedení vyšetřování. Stěžovatel rovněž nezpochybnil použitelnou promlčecí lhůtu a zákonné lhůty ani netvrdil, že byly uplatněny restriktivně (srov. rozsudek ze dne 22. 10. 1996, Stubbings a ostatní proti Spojenému království, č. 22083/93, bod 47; rozsudek ze dne 21. 7. 2015, Reisner proti Turecku, č. 46815/09, bod 60; rozsudek ze dne 3. 11. 2022, Loste proti Francii, č. 59227/12, bod 60; a rozsudek ze dne 30. 3. 2023, Diémert proti Francii, č. 71244/17, bod 31). Z toho plyne, že rozhodnutí příslušného orgánu o zastavení trestního stíhání bylo zákonné a nebylo svévolné nebo zjevně nepřiměřené (viz, *mutatis mutandis*, Nicolae Virgiliu Tănase proti Rumunsku, cit. výše, bod 197). V zásadě by tedy při neexistenci jakýchkoliv výjimečných okolností bylo právo třetího stěžovatele na soud respektováno, pokud by měl *ab initio* možnost uplatnit občanskoprávní nároky v samostatném občanskoprávním řízení, jak tomu ostatně bylo (viz odstavec 137 výše).

143. Soud však podotýká, že v projednávaném případě není rozporováno, že vyšetřující soudce, kterému byla věc přidělena, neučinil po založení vyšetřovacího spisu dne 28. 3. 2018 žádné kroky, v důsledku čehož bylo dne 27. 11. 2020 řízení zastaveno, a že stejný osud postihl přibližně 800 vyšetřování. Vláda tvrdila, že v té době San Marino zaznamenalo nárůst závažné trestné činnosti ...

144. V této souvislosti Soud nemůže než zopakovat, že právo na přístup k soudu podle čl. 6 Úmluvy vyžaduje regulaci ze strany státu, který má v tomto směru určitý prostor pro uvážení, a že tato regulace se může lišit časově a místně v závislosti na potřebách a možnostech dané společnosti a jednotlivců (viz judikatura citovaná v bodě 126 výše). Soud se nicméně domnívá, že ačkoliv určité situace mohou legitimně vyžadovat diskreci vnitrostátních orgánů při rozhodování o tom, která oznámení budou vyšetřována nebo které trestné činy budou stíhány, taková volba by měla být vedena spíše objektivními úvahami nebo potřebami, než aby byla důsledkem zjevných organizačních nedostatků nebo selhání na straně vnitrostátních orgánů. V projednávaném případě žádná legislativní opatření neomezovala přístup třetího stěžovatele k trestnímu řízení. Pokud jde o diskreční pravomoc uplatňovanou v praxi vnitrostátními orgány, nebyl předložen žádný důkaz, který by prokazoval, že vyšetřující soudce včas předběžně posoudil stížnost třetího stěžovatele, aby alespoň *prima facie* určil, zda namítané skutečnosti naplňují skutkovou podstatu trestného činu nebo zda má smysl pokračovat ve vyšetřování například s ohledem na to, zda by případnému trestnímu stíhání nebránily nějaké právní překážky, jako je věk nezletilých, jak tvrdí vláda ... Ze strany vyšetřovacích orgánů tedy došlo k neodůvodněné nečinnosti, přičemž nebylo rozporováno, že tato byla důsledkem vážné dysfunkce vnitrostátního systému v rozhodné době, která vedla k promlčení přibližně 800 takových vyšetřování (viz bod ... 143 výše).

145. Za těchto okolností je na Soudu, aby posoudil jednak chování třetího stěžovatele a jednak, v závislosti na tomto chování, jakoukoliv jinou alternativu, kterou má k dispozici v rámci výše vyložených kritérií (viz body 139 a 140 výše).

146. Soud konstatuje, že třetí stěžovatel byl obětí údajného trestného činu v létě 2015 a že poté nepodal žádné trestní oznámení ani občanskoprávní žalobu. Na podkladě náznaků učiněných soudcem v samostatném řízení vedeném proti rodičům stěžovatele bylo dne 28. 3. 2018 z moci úřední zahájeno vyšetřování proti dvěma nezletilým. Žádost o připojení se k trestnímu řízení jako občanskoprávní účastník, kterou předložila jménem třetího stěžovatele jeho matka, byla podána až dne 26. 2. 2019. Soud tedy konstatuje, že třetí stěžovatel (resp. jeho rodiče jeho jménem) se od léta 2015, kdy mělo dojít k údajnému trestnému činu, do 26. 2. 2019, kdy byla konečně podána žádost o připojení se k trestnímu řízení (zahájenému z moci úřední), nepokusil v žádném okamžiku uplatnit proti V. a D. občanskoprávní nároky (samostatně nebo v rámci trestního oznámení). Soud dále podotýká, že prohlášení o tom, že se chce připojit k řízení jako občanskoprávní účastník, bylo učiněno jen několik dní před uplynutím promlčecí lhůty údajného trestného činu, který byl spáchán o tři a půl roku dříve (v červenci 2015), a tři měsíce před procesním promlčením vyšetřování zahájeného z moci úřední.

147. Z toho vyplývá, že – navzdory závažné dysfunkci postihující v předmětné době sanmarinský vyšetřovací soudní orgán – neprojednání občanskoprávních nároků třetího stěžovatele v řízení, které si zvolil, nebylo způsobeno okolnostmi přičitatelnými výhradně nebo rozhodujícím způsobem této dysfunkci, ani nelze říci, že třetí stěžovatel uplatňoval své zájmy svědomitě. Za těchto okolností se otázka, zda měl stěžovatel k dispozici jinou cestu, ať už *ab initio* nebo po zastavení trestního stíhání (viz bod 139 výše), stává relevantní pro určení, zda byla dotčena samotná podstata práva třetího stěžovatele.

148. Soud uvádí, že nebylo rozporováno, že po údajném trestném činu mohl třetí stěžovatel podat samostatnou občanskoprávní žalobu namísto toho, aby se po letech připojil k trestnímu řízení. Vzhledem k relevantním časovým souvislostem (konkrétně že k trestnému činu došlo v létě 2015, že trestní stíhání bylo zahájeno v březnu 2018 až stěžovatel předložil své prohlášení občanskoprávního účastníka o jedenáct měsíců později) totiž nebylo vyloučeno, že pokud by stěžovatel podal občanskoprávní žalobu v rozhodné době (2015), mohlo být o občanskoprávním nároku rozhodnuto již před zastavením trestního stíhání. Soud konstatuje, že i za předpokladu, že by takové občanskoprávní řízení bylo přerušeno do skončení trestního řízení, nebyl předložen žádný důkaz, který by naznačoval, že by třetí stěžovatel nemohl v tomto občanskoprávním řízení pokračovat a dosáhnout meritorního rozhodnutí o svých občanskoprávních nárocích po skončení trestního řízení. Ačkoli v San Marinu přerušení občanskoprávního řízení nevedlo k přerušení běhu promlčecí lhůty použitelné na občanskoprávní nároky, tato lhůta byla podstatně delší než promlčecí lhůta údajných trestných činů, čímž bylo odvráceno jakékoli reálné riziko, že by třetí stěžovatel nemohl dosáhnout rozhodnutí o svých občanskoprávních nárocích.

149. Kromě toho, navzdory jeho prohlášení občanskoprávního účastníka podle čl. 7 trestního řádu, nebránilo zastavení trestního stíhání třetímu stěžovateli podat samostatnou občanskoprávní žalobu u civilního soudu poté, co mu bylo oznámeno rozhodnutí o zastavení tohoto stíhání. Obě strany se shodly na tom, že třetí stěžovatel měl stále možnost požádat o meritorní rozhodnutí o svých občanskoprávních nárocích, a to před civilními soudy. Ostatně ke dni ústního jednání před velkým senátem, tedy dalších dva a půl roku po rozhodnutí o zastavení trestního stíhání, třetí stěžovatel stále zvažoval, zda zahájí samostatné občanskoprávní řízení.

150. Za těchto okolností a s přihlédnutím k tomu, že stěžovatel měl možnost zahájit samostatné občanskoprávní řízení, ať už před prohlášením občanskoprávního účastníka podle čl. 7 trestního řádu nebo po zastavení trestního stíhání, nebyla samotná podstata stěžovatelova práva dotčena

natolik, aby bylo možné říci, že třetímu stěžovateli byl odepřen přístup k soudu za účelem rozhodnutí o jeho občanských právech.

151. Před samotným závěrem považuje Soud za vhodné poukázat na to, že ačkoli podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy neexistuje samostatná povinnost vyšetřovat trestné činy pro účely trestání a tím méně pro účely snadnějšího uplatňování občanskoprávních nároků, jiná ustanovení Úmluvy, mimo jiné čl. 2, 3 a 4 Úmluvy, zakládají samostatnou povinnost vyšetřování v rámci pozitivních závazků státu podle těchto ustanovení. Kromě toho podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy zůstává stát garantem práva na projednání závažného a skutečného sporu týkajícího se občanských práv v „přiměřené lhůtě“, a to bez ohledu na to, který soud k tomu má pravomoc. Soud by tedy chtěl dát jasně najevo, že je obzvláště znepokojen závažnou dysfunkcí odhalenou v San Marinu v rozhodné době.

152. Ve světle výše uvedených úvah však Soud rozhodl, že k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy nedošlo.

VÝROK

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD

1. ...

2. *zamítá* jednomyslně předběžnou námitku vlády týkající se použitelnosti čl. 6 odst. 1 ve vztahu ke třetímu stěžovateli;

3. *vyhovuje* většinou hlasů předběžné námitce vlády ohledně použitelnosti čl. 6 odst. 1 ve vztahu k prvnímu stěžovateli a druhé stěžovatelce a *prohlašuje* stížnosti č. 6319/21 a 6321/21 za neslučitelné *ratione materiae* s ustanoveními Úmluvy, a tudíž za nepřijatelné;

4. *rozhoduje* jednomyslně, že nedošlo k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy ve vztahu ke stížnosti č. 9227/21 (třetí stěžovatel).

(...)

(Zpracoval: Mgr. Patrik Provazník)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
PÁTÁ SEKCE
20. 6. 2024
VĚC SPIŠÁK PROTI ČESKÉ REPUBLICE
(rozsudek ve věci Spišák proti České republice,
stížnosti č. 13968/22)

Délka intervalů automatického přezkumu vazby u mladistvého obviněného méně příznivá než u dospělého obviněného

Dotčené články Úmluvy:

čl. 5

čl. 14

Odkazy na českou právní úpravu:

čl. 3 Listiny základních práv a svobod

čl. 8 Listiny základních práv a svobod

§ 1 písm. c) zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád

§ 2 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád

§ 46 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád

§ 47 odst. 1, 2, 3 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád

§ 48 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže

§ 67 písm. b) a c) zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád

§ 72 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád

Klíčová slova:

Diskriminace – mladistvý – přezkum zákonnosti zbavení svobody – procesní záruky – vazba

Autorský komentář:

Uvedené rozhodnutí je velmi důležité pro další rozhodovací praxi o periodickém rozhodování o vazbě ve věcech mladistvých, protože v této věci Soud shledal, že právní úprava § 47 odst. 1 ZSM je v porovnání s § 72 odst. 1 tr. ř. pro mladistvé diskriminační, neboť trestní řád pro dospělého obviněného ve vazebním řízení stanoví příznivější právní úpravu, než zákon ve věcech mladistvých. Soud poukázal na to, že ačkoliv čl. 5 Úmluvy neukládá stranám povinnost zavést automatický pravidelný přezkum vazby, rozhodne-li se jej stát zaručit, musí tak činit v souladu s čl. 14 Úmluvy. Proto Soud shledal, že je porušením uvedeného článku, když ustanovení ve vnitrostátní legislativě poskytlo méně příznivé zacházení osobám v analogickém postavení, neboť vyšetřovací vazba mladistvých podléhala v případě zvláště závažných provinění automatickému soudnímu přezkumu každých šest měsíců, a nikoliv každé tři měsíce jako u dospělých. Napadené rozdílné zacházení nebylo navíc vysvětleno objektivními a přiměřenými důvody, a bylo naopak v rozporu s cílem zohlednit odlišné charakteristiky a zvláštní zranitelnost mladistvých v úpravě vazby.

Z tohoto důvodu je nutné, aby tuzemské soudy pro mladistvé na základě tohoto rozhodnutí v dalších vazebních řízeních postupovaly tak, aby se vystříhaly těchto diskriminačních praktik, které byly dosud aplikovány, a v souladu s tímto rozhodnutím aby postupovaly tak, že ponechá-

li soud mladistvého obviněného ve vazbě nebo rozhodne-li o jeho vzetí do vazby až po podání obžaloby (návrhu na potrestání) nebo návrhu na schválení dohody o vině a trestu, budou přezkoumávat vazbu přiměřeně podle § 72 odst. 1 tr. ř. (nikoliv tedy až po šesti měsících, jde-li o zvlášť závažné provinění, jak tomu bylo dosud). Jestliže tříměsíční lhůta stanovená v § 72 odst. 1 tr. ř. pro rozhodnutí soudu o dalším trvání vazby skončí v průběhu řízení o opravném prostředku před nadřízeným soudem, je k rozhodnutí o ponechání mladistvého obviněného ve vazbě nebo o jeho propuštění z vazby příslušný tento nadřízený soud; při předložení spisu jej soud, proti jehož rozhodnutí byl podán opravný prostředek, vyrozumí o konci této lhůty. Z hlediska těchto ustanovení nelze § 47 ZSM považovat za *lex specialis* (speciální ustanovení) ve vztahu k § 72 tr. ř., neboť poskytuje nižší standard periodicity automatické soudní kontroly vazby mladistvých oproti vazbě dospělých osob.

Posuzované rozhodnutí Soudu má navíc dopad i pro stávající judikaturu. Ve smyslu tohoto rozhodnutí a vyslovených porušení čl. 14 a 5 Úmluvy se již nemůže použít usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 10. 2004, sp. zn. 8 Tvo 45/2004 a další, které zde dříve dovozovaly vztah speciality § 47 ZSM k § 72 tr. ř.

(JUDr. Milada Šámalová)

Překlad celého rozsudku je dostupný na internetových stránkách mezisoudy.cz.